

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Romana Bičíková

**Vlastní jména jako potenciální projev „cizosti“
v překladu neliterárního textu**

*Proper Names as a Potential Indicator of “Strangeness” in
Translation of Non-literary Texts*

Praha 2011

vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Poděkování

Děkuji především paní prof. PhDr. Janě Králové, CSc., za cenné rady a čas, který mi poskytla v průběhu konzultací při zpracovávání této diplomové práce. Velký dík však patří i mé rodině a přátelům, bez jejichž podpory bych se při psaní této práce neobešla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 29. 8. 2011

podpis

Resumé

Tato diplomová práce se zabývá vlastními jmény v češtině a ve španělštině a překladem vlastních jmen ze španělštiny do češtiny.

Teoretická část shrnuje současný stav zkoumané problematiky v češtině a ve španělštině. V češtině se vlastními jmény zabývají jak příručky gramatické, tak onomastické, neboť onomastika je v českém prostředí zásluhou význačných teoretiků, jako jsou V. Šmilauer, R. Šrámek či M. Knappová, poměrně rozvinutou lingvistickou disciplínou. Ve španělštině se vlastními jmény zabývají zejména příručky gramatické.

V obou jazycích se autoři do značné míry shodují v definici vlastních jmen a v rozdělení vlastních jmen do tříd (antroponyma, toponyma, chrématonyma a jejich podtřídy), španělští autoři nicméně nevydělují chrématonyma jako samostatnou kategorii pod tímto názvem. Na rozdíl od českého prostředí se v prostředí španělském dosud nikdo nevěnoval funkcím vlastních jmen.

Na překlad vlastních jmen dodnes existují rozdílné názory. Překladem vlastních jmen se v češtině i ve španělštině zabývala řada teoretiků (J. Levý, M. Knappová, J. Králová, Ch. Mougoyanni, J. Franco, V. Moya). Většina z nich uznává, že vlastní jména jsou polyfunkční jednotky, jejichž překládání či nepřekládání je do značné míry podmíněno normami a dobově podmíněnými konvencemi, funkcí textu, textovým typem a žánrem, vztahem pracovních jazyků atd. Každý z autorů též navrhuje strategie, které se mohou při převodu vlastních jmen používat.

Empirická část nejprve stručně charakterizuje původní české a španělské a též překladové texty z hlediska funkčního stylu, žánru a funkce, kterou texty plní. Jedná se zde o anotace, tedy texty psané v publicistickém funkčním stylu, v nichž je nejvýrazněji zastoupena funkce informativní a funkce persuasivní; a jež jsou charakterizovány stručností a kondenzovaností, danou často prostorovým omezením. Dále empirická část nabízí výčet strategií, jež byly při překladu vlastních jmen v daných textech používány. Následně jsou představeny výsledky výzkumu, v němž byla nejprve vlastní jména v původních českých a španělských textech analyzována z hlediska funkce, následně byla analyzována vlastní jména v překladu z hlediska strategie, využití při jejich převodu a toho, zda daná strategie zachovává funkci vlastního jména v překladu. Výsledky a jejich zhodnocení jsou představeny v závěrečné kapitole empirické části.

Summary

The subject of this thesis is proper names in Czech and Spanish language and proper names in translation from Spanish into Czech.

The theoretical part of the thesis comprises of an overview of the current state of investigation in the field both in Czech and in Spanish. In Czech linguistics, onomastics is a comparatively developed discipline, thanks to prominent theoreticians such as V. Šmilauer, R. Šrámek and M. Knappová. In Spanish, it is mostly grammatical manuals that deal with proper names.

In both languages, authors tend to agree on the definition and classification of proper names into anthroponyms, toponyms and chrematonyms; however, Spanish authors usually do not separate chrematonyms as a category under such name. Furthermore, nobody has yet defined or classified the functions of proper names in Spanish language (an action which has already been done for the Czech language).

Opinions on the translation of proper names differ to a large degree. Many theoreticians have dealt with the translation of proper names (J. Levý, M. Knappová, J. Králová, Ch. Mougoyanni, J. Franco, V. Moya). Most of them recognize proper names as polyfunctional units and agree that their translation (or non-translation) is in large measure conditioned by norms and specific historically conditioned conventions; by the function of the text, text type and genre; by the relationship of the working languages and so on. Every author also suggests their own set of strategies which can be used in the transfer of proper names from one language into another.

The empirical part of this work starts with a brief characterization of chosen texts, original Czech and Spanish as well as the translated texts, with regard to their function, text type and genre. The chosen texts are annotations, short journalistic texts with predominant functions being the informative and persuasive, and they are characterised mainly by their conciseness (caused by the limited space in which they are published). Then a set of strategies is proposed based on the findings of a research that was carried out on proper names in translated texts. The research consisted of analyzing proper names in the original texts with regard to their function; afterwards proper names in translated texts were analyzed with regard to the strategy used in their transfer and it was decided whether this strategy complies with the intended function of the proper name in question. The results and their evaluation follow in the final chapter of the empirical part of the thesis.

Klíčová slova

vlastní jméno, antroponymum, toponymum, chrématonymum, funkce vlastních jmen, překlad vlastních jmen, překladatelské strategie

Keywords

proper name, anthroponyms, toponyms, chrematonyms, functions of proper names, translation of proper names, strategies of translation

OBSAH

1. ÚVOD.....	10
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
2.1. Vlastní jména v češtině.....	12
2.1.1. Definice vlastních jmen.....	12
2.1.2. Rozdělení vlastních jmen.....	14
2.1.3. Funkční pojetí systém vlastních jmen.....	19
2.1.4. Funkce vlastních jmen.....	21
2.2. Vlastní jména ve španělštině.....	25
2.2.1. Definice vlastních jmen.....	25
2.2.2. Kategorie členu.....	27
2.2.3. Psaní velkých písmen.....	30
2.2.4. Rozdělení vlastních jmen.....	30
2.3. Vlastní jména v překladu.....	33
2.3.1. Teoretické úvahy o překladu vlastních jmen.....	33
2.3.2. Polyfunkčnost vlastních jmen jako zdroj variability překladatelských norem...37	
2.3.3. Překlad antroponym.....	38
2.3.4. Překlad toponym.....	41
2.3.5. Překlad chrématonym.....	42
2.3.6. Překladatelské postupy při překládání vlastních jmen.....	44
3. EMPIRICKÁ ČÁST.....	47
3.1. Analyzované texty.....	47
3.2. Charakteristika analyzovaných textů.....	49
3.2.1. Charakteristika původních českých textů.....	50
3.2.2. Charakteristika původních španělských textů.....	51
3.2.3. Charakteristika překladových textů.....	52
3.3. Metodologie.....	53
3.3.1. Funkce vlastních jmen v původních textech.....	53
3.3.2. Překladatelské strategie užití při převodu vlastních jmen.....	56
3.4. Výsledky.....	60
3.4.1. Funkce vlastních jmen v původních textech.....	61
3.4.2. Překladatelské strategie užití při převodu vlastních jmen.....	64

3.4.2.1. Překlad.....	67
3.4.2.2. Kalk.....	67
3.4.2.3. Výpůjčka.....	68
3.4.2.4. Substituce.....	68
3.4.2.5. Explicitace.....	69
3.4.2.6. Transkripce a generalizace.....	70
3.4.2.7. Vynechání.....	70
3.4.2.8. Nadpisy.....	70
4. ZÁVĚR.....	72
5. BIBLIOGRAFIE.....	76
5.1. Primární literatura.....	76
5.2. Sekundární literatura.....	76
5.3. Slovníky.....	78
5.4. Internetové zdroje.....	78
6. SEZNAM PŘÍLOH.....	79

„Copak je po jméně? Co růží zvou, i zvané jinak vonělo by stejně.“

(W. Shakespeare: Romeo a Julie)

1. Úvod

Vlastní jména jsou nedílnou součástí jazyka a tím pádem i našeho každodenního života, přesto jim ale v dnešní době není věnována dostatečná pozornost. Vlastní jméno (*proprium*, *onymum*) je jazykový prostředek, který označuje jedince a jednotliviny, odlišuje je od jedinců a jednotlivin stejné třídy a identifikuje je jako jedinečné. Někteří zastávají názor, že vlastní jméno postrádá lexikální význam; ovšem kategorie vlastních jmen je natolik široká a heterogenní a má natolik nejasné hranice, že se s tímto tvrzením nemůžeme ztotožňovat.

Česká onomastika je poměrně rozvinutou lingvistickou disciplínou, nicméně hlavní důraz byl vždy kladen především na zkoumání českých toponym (zejména jejich etymologie; připomeňme např. práce V. Šmilauera) a do určité míry také antroponym (především v pracích M. Knappové). Dnes se již zájem soustředí i na funkční pojetí systému vlastních jmen. Ačkoli se autoři ve většině bodů do určité míry shodují (např. ustálené dělení vlastních jmen na antroponyma, toponyma a chrématonyma a jejich podtřídy, s možnými variantami a přesahy), dodnes nebyla podána obecně přijímaná definice funkcí vlastních jmen.

Ve španělštině se vlastními jmény (*nombres propios*) zabývají především gramatické příručky, a to poměrně obsáhle. Situace se však liší v tom, že ve španělštině je třeba brát v potaz kategorii členu, jehož pomocí lze deikticky odkazovat (ve spojení s určitým členem může i obecné jméno nabývat povahy *propria*), i odlišné pravopisné konvence při psaní velkých počátečních písmen. Co se týče rozdělení vlastních jmen do tříd, španělské gramatické a ortografické příručky zpravidla nevydělují chrématonyma jako samostatnou kategorii pod tímto názvem; vyčleňují nicméně jména, která nespadají mezi toponyma ani antroponyma. Ve španělském prostředí se také dosud nikdo nezabýval funkcemi vlastních jmen.

Překladem vlastním jmen se naproti tomu v českém i ve španělském prostředí autoři již do značné míry zabývali: v češtině se však jedná spíše o zmínky v teoretických příručkách (např. J. Levý) a samostatné studie (M. Knappová, J. Králová), zatímco ve španělštině vedle řady článků (např. Ch. Mougoyanni) vyšly i dvě monografie, věnující se výhradně překladu vlastních jmen (J. Franco, V. Moya).

Názory na možnost či nemožnost překladu vlastních jmen se však dodnes různí. Jak říká Cuéllar Lázaro (2004): někteří zastávají názor, že vlastní jména nemají sémantický význam ani konotace a slouží pouze k identifikaci, jiní se domnívají, že sémantika vlastních jmen může být dokonce bohatší než u jmen obecných. Při překládání to pak znamená, že někteří mluví o překladu pouze u těch proprií, která mají sémanticky transparentní lexikální význam; jiní ovšem mezi překladatelské strategie zahrnují i transkripci či naturalizaci. Autoři se však shodují na tom, že největší roli při rozhodování, zda vlastní jméno přeložit, adaptovat či transkribovat, hrají především normy a dobově podmíněné specifické konvence: v jaké době, do jaké míry a v jaké podobě se vlastní jméno v cílovém jazyce vžilo, frekvence jeho používání atd. Neméně důležitými faktory jsou vztah pracovních jazyků, funkce textu a nejrůznější aspekty sociolingvistické.

Co se týče strategií při překladu vlastních jmen, dosud nebyl podán jejich vyčerpávající výčet. Většina autorů navrhuje vlastní sadu strategií, které se mohou (ale nemusí) shodovat či překrývat se strategiemi, navrženými jinými autory. Mezi základní strategie však autoři zpravidla řadí překlad, adaptaci, substituci a transkripci (či jejich varianty).

V naší práci se chceme zabývat teoretickými východisky dané problematiky v českém i španělském prostředí, a získané poznatky chceme následně aplikovat ve vlastním výzkumu. Budeme srovnávat funkce vlastních jmen v původních českých a španělských textech, a dále provedeme analýzu nakládání s vlastními jmény v textech přeložených ze španělštiny do češtiny. Texty budeme čerpat z kulturních průvodců, bude se tedy jednat o anotace. Doufáme, že tato práce přispěje k současnému stavu zkoumané problematiky nejen v jazykovém páru španělština – čeština.

2. Teoretická část

2.1. Vlastní jména v češtině

2.1.1. Definice vlastních jmen

Vlastní jméno (též vlastní název či proprium) definuje Encyklopedický slovník češtiny jako speciální jazykový prostředek mající charakter substantiva nebo pojmenovacího spojení, jehož funkcí je označovat jedince, jednotlivinu nebo jako individuum chápané množství, odlišovat je od ostatních jedinců nebo jednotlivin dané třídy a identifikovat je jako jedinečné objekty (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 205). Čechová (2000: 68) říká, že „na rozdíl od (podstatných) jmen obecných, tj. apelativ, která pojmenovávají předměty a jevy skutečnosti všeobecně, podle jejich druhů a podle obecných příznaků (a jen v určité souvislosti mohou označovat individuum, jedince nebo jednotlivinu tohoto druhu), je základní funkcí substantivních slov (nebo slovních spojení), která nazýváme jména vlastní nebo vlastní názvy, bezprostředně nazývat, identifikovat objekt jako jedinečný, tj. jediný svého druhu. Vlastní jméno nemá tedy význam vytvářený souhrnem významových rysů (designát), nýbrž vždy jen odkazuje ke zcela určitému konkrétnímu jedinci nebo jednotlivině (denotátu).“

Vlastní jména se tedy od jmen obecných (apelativ) liší především absencí generického významu (neobsahují pojmové sémý, nýbrž pouze gramémy). Identifikační funkci nejlépe vyhovují vlastní jména vzdálená od obecných jmen, tj. taková, která synchronně nesouvisejí s žádným apelativem a označují – alespoň v rámci určité třídy – pouze jeden denotát (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 205). V žádném jazyce ovšem nemůže existovat dostatek zvláštních jmen pro pojmenování nesčetných jedinců a jednotlivin důležitých pro dané společenství. Proto se k tomuto účelu využívá jmen a spojení jmen původně obecných, avšak bez zřetele k jejich významu (například jména měst *Písek*, *Ostrov*, *Slaný* nemají ve své identifikační funkci co činit s významy obecných slov *písek*, *ostrov*, *slaný*, a jen historické zkoumání by mohlo odhalit původní motiv takových jmen) (Čechová 2000: 68).

Šrámek (1999: 33) říká, že „vlastní jméno je jazykově onymický znak, pro který je podmínkou vzniku i existence stejné směřování, stejný rozsah a stejný typ funkcí“.

Příruční mluvnice češtiny staví svou definici na rozdílu mezi *propria* a *apelativa*: *apelativa* (obecná jména) mají zobecněný či zobecňující význam. Naproti tomu *propria* (vlastní jména) zobecňující význam nenesou, jejich funkcí je pouze rozlišovat a označovat konkrétní jednotliviny jako jedinečné objekty (Karlík, Nekula, Rusínová eds. 2003: 78).

Vlastní jména v češtině zpravidla identifikujeme podle toho, že se píše s velkým počátečním písmenem. Velké počáteční písmeno tak označuje slovo, případně skupinu slov, jako vlastní jméno, a/nebo vyjadřuje, že „označený jev hodnotí pisatel jako významný, hodný úcty“. (Pravidla českého pravopisu 2010: 39) Pravidla českého pravopisu dělí vlastní jména podle významu a z něho vyplývajícího způsobu psaní na dvě skupiny: první tvoří vlastní jména, která v češtině nemají obecný význam a jev pouze identifikují, nebo obecný význam označenému předmětu příliš nebo vůbec neodpovídá – v těchto jménech se vždy píše velké počáteční písmeno; do druhé skupiny pak patří pojmenování tvořená slovy, která mají obecný význam odpovídající označenému jevu – zde se jména převážně píše s velkým písmenem, protože označený jev se odlišuje od jiných jevů, které mohou být označeny stejně (*Chrám sv. Víta* – pouze ten, který je v Praze), ale mohou se psát i s písmenem malým (*Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR*, ale ve zkrácené podobě *ministerstvo školství*). Někdy se píše velké písmeno u významných jevů (*Pražský hrad, Pražské jaro, Šestnácté zimní olympijské hry*) – zde ale záleží na pisateli, jak jev posuzuje. (Pravidla českého pravopisu 2010: 40-41).

Studiem vlastních jmen se zabývá nauka o vlastních jménech (onymech, *propriích*) – onomastika. Podle Encyklopedického slovníku je onomastika v českém prostředí považována za subdisciplínu jazykovědy s relativně značnou mírou autonomie a chápána jako nauka o vzniku a fungování *propriálních* pojmenovacích soustav, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, časových a místních a zároveň jako nauka o konkrétních prvcích těchto soustav (tj. o konkrétních *propriích*, pojmenovacích principech, onymických objektech, areálech atd.) Slovník dále rozděluje onomastiku podle tříd a podtříd vlastních jmen na bionomastiku, antroponomastiku, zoonomastiku, fytonomastiku, toponomastiku, oikonomastiku, anoikonomastiku (mikrotoponomastiku), oronomastiku, hydronomastiku, chrématonomastiku atd. (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 293).

Vědecká onomastika se začala rozvíjet v 19. století jako pomocná věda historická, zájem se soustředil především na toponyma. Ve 20. století se onomastika jako věda institucionalizovala, etymologický přístup byl nahrazen modelovou analýzou a onomastika se ustavuje jako samostatná lingvistická disciplína. Knappová (1992: 211) říká, že v návaznosti na výsledky Pražského lingvistického kroužku se v ní začaly propracovávat otázky systémovosti, strukturovanosti, potenciálnosti složek onymického obsahu, propriální pojmenovacího aktu, onymického areálu apod. Stále větší pozornost byla věnována funkčnímu pojetí systému vlastních jmen a jeho úzké vázanosti na faktory jazykové i mimojazykové, vyplývající z jednoty lingvistického (vlastní jméno jako jazykový fakt) a onomastického.

Podle Šrámk (1999: 50-51) je onomastika disciplínou lingvistickou, což vychází z jazykové povahy proprií a languového charakteru onymické sféry jazyka, zejména jeho pojmenovacího systému. Šrámek (1999: 51) onomastiku chápe jako „nauku o vzniku a fungování propriálních pojmenovacích soustav, o jejich realizacích v konkrétních podmínkách společenských, časových a místních a jako nauku o konkrétních prvcích těchto soustav.“ Pokusy o úplné vydělení onomastiky z lingvistiky považuje za teoreticky chybné.

Mezi největší osobnosti české onomastiky se řadí V. Šmilauer, J. Svoboda, P. Trost, či právě Miloslava Knappová a Rudolf Šrámek.

2.1.2. Rozdělení vlastních jmen

Encyklopedický slovník češtiny třídí vlastní jména podle druhů pojmenovávaných objektů do následujících tříd a podtříd:

1. **bionyma** – vlastní jména živých (nebo jakoby živých) bytostí a jiných organismů, jež fungují ve společenských vztazích a to
 - a. **antroponyma** – vlastní jména jednotlivého člověka nebo skupiny lidí (*Jaroslav, Češi*)
 - i. **nepravá antroponyma** – vlastní jména smyšlených osob (*Meluzína*)
 - b. **zoonyma** – vlastní jména skutečných živočichů (kráva *Lyska*)
 - i. **nepravá zoonyma** – vlastní jména smyšlených živočichů (kůň *Pegas*)

- c. **fytonyma** – vlastní jména rostlin (*Semtínská lípa*)
2. **abionyma** – vlastní jména neživých objektů a jevů, a to
- a. **toponyma** (vlastní jména zeměpisná) – vlastní jména objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech (*Brno, Malé pole*)
 - b. **kosmonyma / astronyma** (vlastní jména astronomická) – vlastní jména objektů nacházejících se mimo Zemi (tj. galaxií, planet, hvězd včetně jejich objektů, umělých kosmických těles atd.: *Saturn, Challenger*)
 - c. **chrématonyma** – vlastní jména lidských výtvorů, které jsou zakotveny nikoli v přírodě, nýbrž ve společenských, ekonomických, politických, kulturních aj. vztazích (tavený sýr *Apetito*, kniha *Babička*)¹

¹ V dalších heslech pak Encyklopedický slovník dělení vlastních jmen ještě zpřesňuje, a to následovně:

- 1. **antroponyma** – vlastní jména osobní a skupinová
 - a. **rodná/křestní jména** (*Jaroslav*)
 - b. **hypokoristika** (*Jarek*)
 - c. **příjímí** (*Jan Mstislav* – tj. Mstislavův syn)
 - d. **příjmení** (*Novák*)
 - e. **přezdívky** (*Darmopich*)
 - f. **živá jména, jména po chalupě** (*Jan Sladký* po chalupě *Kozina*)
 - g. **fiktonyma** – jména přijatá k zatajení pravého jména, a to osobní – **pseudonym** (*Jaroslav Vrchlický* vlastním jménem Emil Frída), v jeho rámci se kromě jiného rozlišuje **pseudogynekonym(um)** (pseudonym muže obsahující alespoň jedno jméno ženské (*Jaroslav Maria* vlastním jménem Jaroslav Mayer) a opačně **pseudoandronym(um)** (*Jiří Sumín* vlastním jménem Amálie Vrbová)

Skupinové antroponymum – vlastní jméno skupiny lidí, kteří tvoří jisté společenství; dělí se na:

 - a. **obyvatelská jména** – vlastní (*Pražan*) a obecná (*vesničan*), která se však ani v české onomastice nepovažují za jména vlastní
 - b. **etnonyma** – vlastní jména kmenů a národů, a to **autetnonymum** (etnonymum, které si dal národ sám – *Deutsche*) a **aletnonymum** (etnonymum, které dostal od sousedů – *Němci*)
 - c. **rodinná a rodová jména** (*Nováčkovi, Přemyslovci*)
 - d. **přezdívky** (*Kujebáci* – obyvatelé Vysokého Mýta)

Nepřavá antroponyma – vlastní jména postav mytologických, pohádkových, alegorických, hraček atd., např. **theonyma** jakožto vlastní jména bohů a bohyň (*Perun, Diana*).
- 2. **toponyma** – jméno vlastní zeměpisné, řidčeji geonymum
 - a. **choronyma** – vlastní jména větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění: přírodní (*Evropa*) a administrativní (*Česká republika*)
 - b. **oikonyma (vlastní jména místní / vlastní jména sídlištní)** – jména obydlých objektů, a to pustých i zaniklých (měst, vsí, jejich částí, samot, skupin domů, jednotlivých objektů sídlištního charakteru, např. jednotlivých domů nebo usedlostí, obytných místností v těchto objektech apod. – *Brno, Dolní Lhota, samota Konec světa, dům U Tří housliček*)
 - c. **anoikonyma (pomístní jména / vlastní jména nesídlištní)** – jména neobydlených objektů (*Dlouhé louky, Labe*)
- 3. **chrématonyma** – vlastní jména lidských výtvorů. Jejich soubor (chrématonymie) je značně různorodý a proměnlivý, s hranicí prostupnou s apelativy.
 - a. jména společenských jevů

Čechová naproti tomu rozděluje vlastní jména následovně:

1. **jména osobní/antroponyma** – sem zahrnuje jména rodná (křestní) a jejich domácí obměny (hypokoristika), jména rodinná (tj. příjmení), jména umělecká (pseudonymy), přídomky a přezdívky, a dále jména pohádková, mytologická a náboženská.
2. **jména národní, kmenová a obyvatelská** – ta se podle Čechové v češtině chápou jako jména vlastní, protože pojmenovávají příslušníky jistého společenství lidí (národů, národností, kmenů, obyvatel téže osady nebo oblasti), kteří žijí na územích pojmenovaných vlastními jmény. V přísném smyslu jsou však tato jména jedinečná pouze jako označení souhrnné. Situace se liší i v jednotlivých jazycích: v češtině (i v dalších jazycích) se jména jednotlivých příslušníků etnických skupin a míst považují za vlastní a píší se s velkým počátečním písmenem (*Čech, Pražan*), v jiných jazycích (francouzština, ruština) se tato jména považují za obecná a píší se s malým počátečním písmenem.
3. **jména zvířecí** – jména, dávaná domácím zvířatům (*Micka, Baryk*), v umělecké literatuře i zvířatům jiným (liška *Bystrouška*, pták *Ohnivák*).

-
- i. časové pojmy – epochy, svátky (*Vánoce*) – **chrononyma**
 - ii. dějinné události (*Pražské povstání*) – **akcionyma**
 - iii. společenská ocenění jako vyznamenání, tituly (*Řád bílého lva*) – **faleronyma**
 - b. jména společenských institucí (**ergonyma, institucionyma**)
 - i. vojenských, politických apod. (*Občanská demokratická strana*)
 - ii. správních, zákonodárných, administrativních (*Parlament ČR*)
 - iii. hospodářských, průmyslových, obchodních (*Česká národní banka*)
 - iv. školských, kulturních, vědeckých, zdravotnických (*Národní divadlo, Masarykova univerzita*)
 - c. jména výsledků společenské činnosti
 - i. diplomatických aktů a různých dokumentů (*Listina základních práv a svobod*) – **aktonyma, dokumentonyma**
 - ii. umělecké činnosti (*Zapadlí vlastenci, Má vlast*) – **ideonyma**
 - iii. jména jedinečných výrobků či předmětů, např. lodí (*Titanic*) – **unikátonyma**
 - iv. dopravních spojů (rychlík *Krakonoš*) – **porejonyma**
 - v. průmyslových výrobků a polnohospodářsky vypěstovaných plemen, odrůd apod. (kolo *Favorit*, jablko *Spar'an*) – **pragmatonyma**

Hraniční speciální subsystém tu vytvářejí zvláště ergonyma, neboť jsou zpravidla lexikálně a syntakticky motivována strukturovanými souslovnými pojmenováními obecnými, která byla transponována do funkce vlastních jmen (*Klub přátel výtvarného umění, Komerční banka*). Tato chrématonyma jsou bezprostředně spjata přímo s objektem, který jakožto apelativa popisují a v rámci příslušné předmětné kategorie jej vyčleňují, diferencují od ostatních. K individuálnímu hodnocení se tedy druží rys hodnotící, v tomto případě rys společenské prestiže a významnosti, který se v komunikaci oficiálního zaměření stává méně závažný. (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 173-4)

4. jména neživých věcí

a. jména nebeských těles a souhvězdí

b. jména zeměpisná/toponyma (jména místní a pomístní)

- i. jména dílů světa, jejich částí, zemí, krajin (*Evropa, Blízký východ, Morava, Český ráj*)
- ii. jména států a správních oblastí (*Republika francouzská, Spolková republika Německo, Spojené státy Americké*)
- iii. jména ostrovů, poloostrovů, horstev, hor, rovin, nížin apod. (*Kanárské ostrovy, Riviéra, Alpy, Sněžka, Prachovské skály, Macocha*)
- iv. jména moří, jezer, řek apod. (*Atlantská oceán, průliv Lamanšský, záliv Botnický, Sázava, Čertovka*)
- v. jména měst, osad a jejich částí – ulic, prostranství apod. (*Paříž, Staré Město, Národní třída, most Palackého, Olšanské hřbitovy*)
- vi. jména polí, luk, rybníků, lesů (*Na Panském, Suchopáry*)
- vii. jména významných staveb (*Betlémská kaple, Pražský hrad, Vladislavský sál, Národní dům*)

c. jména lidských výtvorů a zařízení/chrématonyma

- i. oficiální názvy veřejných institucí, vysokých škol, úřadů, ústavů, závodů, podniků apod. (*Parlament České republiky, Akademie věd ČR, Univerzita Karlova, nakladatelství Fortuna*)
- ii. názvy významných státních a diplomatických aktů a smluv (*Zlatá bula sicilská, Charta lidských práv*)
- iii. názvy významných dějinných událostí (*Velká francouzská revoluce, Slovenské národní povstání*)
- iv. názvy akcí, soutěží, cen a řádů (*Mezinárodní hudební festival Pražské jaro, Nobelova cena míru*)
- v. názvy svátků a svátečních, památných nebo jinak významných dnů (*Vánoce, Dušičky, Boží hod velikonoční*)
- vi. názvy výtvorů uměleckých slovesných (knih, časopisů, novin) atp. (*Beethovenova Devátá, Balada o očích topičových, Lidové noviny*)

- vii. jména některých dopravních prostředků, zejména lodí, vlaků, kosmických lodí apod. (*Titanic, Slovenská strela, Apollo*)
- viii. ochranné známky zboží a sériových výrobků (osobní automobil *Fabia*, hodinky *Omega*, stavebnice *Lego*, pivo *Velkopopovický kozel*); též značky šlechtitelských sort a jejich plodů (hruška *Čáslavka*)

Čechová (2000: 71) dále dodává, že některé vlastní názvy se staly frazémy nebo jejich součástí (*Pyrrhovo vítězství* = vítězství s velkými ztrátami, *překročit Rubikon* = rozhodnout se) a že zeměpisné názvy se často přenášejí na produkty vyráběné na určitých místech (*kašmír* – látka, *bordó* – víno, *havana* – doutník). Tato jednoslovná pojmenování mohou vznikat univerbizací (*plzeňské pivo* → *plzeň*).

Šrámek (1999: 163-165) uvádí následující třídy vlastních jmen:

1. Geonyma

- a. toponyma
 - i. oikonyma – vlastní jména pro osídlené objekty
 - ii. anoikonyma² - vlastní jména pro neosídlené objekty
- b. kosmonyma (astronyma)

2. Bionyma

- a. antroponyma³
 - i. nepravá antroponyma – vlastní jména postav mytologických, pohádkových, alegorických, hraček atd.
 - ii. theonyma
 - iii. zoonyma – pravá (pro existující zvířata) a nepravá (pro zvířata mytologická, pohádková apod.)
 - iv. fytonyma

3. Chrématonyma⁴

² Anoikonyma Šrámek dále dělí na hydronyma, oronyma (vlastní jména pro vertikální členění zemského povrchu), agronyma (vlastní jména pro ekonomicky využívané plochy), hodonyma (vlastní jména pro komunikační spoje jako např. stezky, cesty; dále jména pro zařízení spojená s cestami jako např. mosty, letiště atd.) a choronyma (vlastní jména pro části zemského povrchu, které nejsou pojmenovány anoikonymicky (pouště, světadíly, státy, národní parky atd.)

³ Sem podle Šrámkova patří rodná jména na oficiální i neoficiální úrovni, příjmy a příjmení, přezdívky, pseudonyma a skupinová antroponyma (obyvatelská jména, etnonyma, rodinná a rodová jména).

⁴ Chrématonyma dělí Šrámek na jména výrobků; jména společenských institucí, organizací, zařízení; jména společenských jevů a další (jména vyznamenání, historických dokumentů atd.)

Šrámek (1999:16) zde mluví o třech plánech nebo prostorech: *geonymickém* (zahrnujícím všechny třídy toponym a kosmonym; geonymické objekty jsou postižitelné kartograficky); *bionymickém* (zahrnujícím antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma) a *chrématonymickém* (zahrnujícím vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností). Dále uvádí i další kritéria třídění vlastních jmen: na *přímá* a *nepřímá* nebo *primární* a *sekundární*, sám však toto dělení pokládá za problematická (Šrámek 1999: 16-18).

Je tedy patrné, že v dělení vlastních jmen do tříd stále existují rozdíly a přesahy, vyplývající z toho, že onomastická teorie dosud žádný typ roztrídění vlastních jmen nekodifikovala do závazné podoby. Encyklopedický slovník rozpracovává v početných heslech dělení onym nejdetailněji, nicméně o něco méně přehledně než příručka Čechové. Šrámkovo dělení do tříd je poměrně přehledné, není však dostatečně detailně zpracované; Šrámek navíc nabízí hned několik variant klasifikace proprií podle různých hledisek (onomastika literární, mytologická, socionomastika, psychonomastika, počítačová onomastika atd.). Nejjednodušší (a nejtypičtější) rozdělení poskytuje Příruční mluvnice češtiny, která rozlišuje tři skupiny proprií podle charakteru označovaných objektů: **antroponyma**, **toponyma** a **chrématonyma** (Karlík, Nekula, Rusínová eds. 2003: 78).

Je ovšem zajímavé, že ačkoli autoři vyčleňují nepravá antroponyma a nepravá zoonyma, žádný z nich se nezmiňuje o nepravých toponymech – tedy názvech smyšlených zemí či měst (např. ve fantasy a sci-fi literatuře – *Narnie*, *Středozemě*; jejich zdrojem mohou být též překlady – např. Zaorálkův překlad Chevalierových *Zvonokosů*).

Vzhledem k tomu, že klasického rozdělení na antroponyma, toponyma a chrématonyma se přidržuje i většina autorů prací o překladu vlastních jmen, jeví se nám jako nejvýhodnější jej používat také.

2.1.3. Funkční pojetí systému vlastních jmen

Funkční pojetí onymického systému se chápe v pragmatickém smyslu jako volba a užití, resp. působení vlastních jmen. Každý onymický (pojmenovací) akt, resp. proces je determinován společenskou relevancí, tj. uvědoměním si potřeby objektu, který společnost uzná za vhodné a žádoucí pojmenovat. Ovlivňuje jej též sociální prostředí, vývojový stupeň dané společnosti, její historicko-společenská organizace; z ní pak

vyplývají společenské aj. motivy volby jména. Výsledek pojmenovacího aktu závisí jednak na elementech obecně lingvistických (včetně logických, sémiotických aj.), dále na onymickém systému konkrétního jazyka a použitelnosti jeho jazykových, např. slovotvorných, prostředků, a konečně i na elementech speciálně onymických, jako je druh onyma, onymická norma apod. Volba jména je tedy vždy řešením vztahu mezi pojmenovacími potřebami příslušného kolektivu a funkčním využitím výrazových možností jazyka. (Knappová 1992: 211)

Onymický systém stojí na periferii lexikálního systému každého jazyka, což vyplývá z faktu, že funkcí onyma je pouhá nominace. U onyma totiž nelze mluvit o sémantice v lexikálním slova smyslu, tj. funkce pojmenování (identifikace) není spojena s funkcí významu. Jméno je spojeno přímo s objektem na základě konvence, nikoli na základě lexikálního významu. U onym tedy mluvíme pouze o sémantice propriální, jejíž podstatnou součástí tvoří jednak jazykové a mimojazykové informace, které ze jména vyplývají, jednak funkce, které jméno plní.

Podnět signalizující nutnost pojmenování vychází ze společenské situace a komunikační potřeby. Onymický systém musí reagovat, dokud tato společenská potřeba trvá. Někdy jde o potřeby jednotlivého pojmenování (např. v oblasti toponym či hyponym), naopak v subsystému urbanonym (jména ulic, náměstí atd.) může změna politické situace vyžadovat přejmenování celé skupiny honorifikačních jmen (na počest osobnosti, události apod.) Trvalá potřeba nových vlastních jmen existuje i v oblasti chrématonym, především u názvů výrobků a institucí.

Je tedy zřejmé, že ve funkčním využití pojmenovacího systému dochází na časové ose pod vlivem extralingvistických faktorů k modifikacím, vyplývajícím ze změny onymické situace, dané situací společenskou. Onymický systém je přitom schopen reagovat na společenské vývojové změny a komunikační potřebu nových proprií rychleji než apelativní složka jazyka, což je dáno absencí jejich významu v apelativním slova smyslu. (Knappová 1992: 212)

Šrámek (1999: 22) uvádí celkem 36 termínů, které se v onomastice povedlo zaznamenat v souvislosti s „funkcemi“⁵. Podle Šrámka v onomastice „funkce“ znamená „být vlastním jménem“; jedná se o funkci **obecně onymickou**. Ta se ale realizuje

⁵ Funkce nominativní, identifikační, diferenční (-ující), znaková, pasivní, aktivní, předmětná, referenční, sociální, expresivní, emotivní, psychická, psychologická, logická, sociologická, ideologická, deskriptivní, konotativní, metalingvistická, fatická, akcentuační, konstelační, perspektivizující, mytologizující, ochranná, přací, areálová, temporální aj.

prostřednictvím funkce *onymicky specififikující*, tj. „být určitým vlastním jménem“. Obě tyto funkce pak tvoří nedělitelnou jednotu. Funkce má především schopnost ontologicky rozlišovat a k tomu jí slouží určitým způsobem strukturovaný *obsah* organizovaný v určitou *formu*. (Šrámek 1999: 27, kurzíva a zvýraznění jako v originále).

2.1.4. Funkce vlastních jmen

Pokud jde o funkce vlastních jmen, autoři se shodují v tom, že onomastická teorie dosud nepodala jejich obecně přijímanou definici ani výčet a popis jejich funkcí. (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 145; Šrámek 1999: 23)

Jak uvádí Knappová (1992: 212), v Tezích Pražského lingvistického kroužku se uvádí, že řeč má podle vztahu mezi ní a mimojazykovou zkušeností buď funkci sdělovací, nebo funkci poetickou. Jakobson rozeznává šest společensky podmíněných jazykových (řečových) funkcí: referenční, metajazykovou, konativní, fatickou, emotivní a poetickou. Na plnění těchto funkcí se ve výpovědi (promluvě) mohou ve větší či menší míře podílet všechny části věty, mohou je tedy (spolu)vytvářet i vlastní jména. Vedle toho mohou onyma plnit na základě různých aspektů jejich volby a užití funkce speciální (Knappová 1992: 212). Knappová v této studii navrhla výčet funkcí vlastních jmen,⁶ který posléze rozšířila a upravila pro odpovídající heslo v Encyklopedickém

⁶ Knappová tedy ve studii *K funkčnímu pojetí systému vlastních jmen* (1992: 212-13) vyčleňuje následující základní (sdružené) funkce vlastních jmen:

1. **funkce nominační, individualizační, jinak též diferenciací** – jde o společensky podmíněnou identifikaci. Pro tuto funkci je typické, že se jedno a totéž jméno může přenášet do jiných areálových, dobových, národnostních, kulturních aj. podmínek, přičemž se přizpůsobuje systému přejímajícího jazyka. Součástí této funkce je i funkce **deiktická** (odkazující na denotát) a **apelová**. Apelové užití onyma, např. oslovení *Haničko*, zároveň poskytuje o jméně další informace (tvaroslovné, slovtvorné aj., ale také o vztahu mluvčího k oslovovanému, o jeho subjektivních a emocionálních postojích atd.)
2. **funkce asociační, evokační, konotativní** – odkazuje na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény reálného světa nebo známé z oblasti historie, kultury atd. Užití jmen jako *Afrika*, *Helsinky*, *Dunaj* atd. odkazuje na komplex encyklopedických znalostí, které o jménu existují, a zároveň tím podává i jistý druh informací, nazývaných někdy pasivní funkcí jména. S konotací souvisí i ideologické funkce onym.
3. **funkce sociálně klasifikující**, široce zařazující pojmenovávaný objekt z nejrůznějších hledisek; uplatňují se zde kategorie místa, času, sociální aspekt, aspekty náboženské, národnostní hledisko.
4. **funkce deskriptivní, charakterizační**; tuto funkci plní veškerá popisná pojmenování, která mají status tzv. vlastních názvů a tzv. mluvčí jména, více či méně charakterizující pojmenovávaný objekt; jejich doménou jsou literární díla, a dále také přezdívky. Jsou to tedy jména, která buď ještě zachovávají apelativní sémantiku, nebo je v nich ještě zřetelný původní lexikální význam.

slovníku češtiny (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 145). Ten pak klasifikuje funkce vlastních jmen takto:

1. **funkce nominalizační, identifikační, individualizační** – orientovaná na vydělení jednotlivého objektu v rámci celku (třídy, druhu)
2. **funkce diferenciační**, orientovaná na poměr individualizovaných prvků navzájem.
Tyto dvě funkce se chápou jako hlavní a nepochybné. Dále se zpravidla vyčleňují
3. **funkce komunikativní**, uskutečňovaná na základě známosti denotátu účastníkům řečové komunikace (např. z oslovení křestním jménem vyplývají jak jazykové informace, tak informace o vztahu mluvčího k oslovovanému)
4. **funkce asociační, evokační, konotativní**, upozorňující na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény z reálného světa, z oblasti kultury apod., odkazujícími na souhrn encyklopedických znalostí (hotel *Paříž*)
5. **funkce ideologizující, mytizující a honorifikující** (*Masarykovo nábřeží*)
6. **funkce sociálně klasifikující, lokalizující** či zařazující pojmenovávaný objekt do nejrůznějších souvislostí sociálních, náboženských, národnostních, kulturních, historických, prostorových aj.
7. **funkce deskriptivní, charakterizační**, kterou plní všechna popisná pojmenování (*Ústav pro jazyk český*) a tzv. **mluvící vlastní jména**, do jisté míry charakterizující pojmenovávaný objekt (řezník *Masorád*, přezdívky jako *Bidlo*, *Kudrnáč* apod.)
8. **funkce expresivní, emocionální**, resp. **psychologická**, shrnující druh účinku jména, dojem, jakým jméno působí.

Encyklopedický slovník (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 293) dále uvádí jako samostatné heslo onomastiku literární, která vychází z obecně onomastických

-
5. **funkce expresivní, emocionální**, resp. též **psychologická funkce** jména (jakým dojmem jméno působí). Realizuje se pomocí formální podoby jména, především jeho hláskového skladu, délky, libozvučnosti, navozující příjemné či nelibé dojmy, které mohou působit i sugestivně. Emocionální hodnota může být ovšem jiná pro společnost či její sociální skupiny. S expresivní, emocionální funkcí onym úzce souvisí i jejich **funkce estetická**, resp. **poetická**.

východisek a její „literární“ zřetel proniká prostřednictvím textologických vlastností jmen, tj. především jejich funkcí v textu. Obecně přijímaný výčet funkcí literárních jmen nebyl dosud podán. Zpravidla se rozlišují jednak funkce týkající se literárních postav, jednak funkce týkající se postavení a úlohy vlastních jmen v textu.⁷

Šrámek při popisu funkcí proprií vychází ze studie M. Knappové, ovšem k jejímu popisu funkce nominační, individualizující, diferenciacní, včetně funkce deiktické a apelové, dodává, že „propriální obecný ‚rozsah‘ má funkce individualizující, neboť základním smyslem existence propriální sféry jazyka i konkrétních proprií je splnění požadavků komunikace vyjádřit jazykovými prostředky individualizaci (singulativizaci) objektu (jevu).“ (1999: 23). Podle Šrámka představuje každé vlastní jméno vždy jednotu obecného a zvláštního, každé proprium vždy funguje jako konkrétní proprium. Co se týče chápání a vymezení referenční funkce proprií, cituje Šrámek T. Lewandowského a říká, že „je třeba rozlišovat mezi významem, smyslem, konotací a intencí na jedné straně a referencí, vztahem, označením, denotací a extenzí na straně druhé“ (1999: 26).

Šrámek dále hovoří o **speciálních funkcích ve společenské komunikaci**, které vlastní jména plní: „Teprve zapojením (včleňováním) proprií do jazykové komunikace vstupují do popředí nejen jejich speciálně funkční vlastnosti, tj. úloha pojmenovat, identifikovat, diferencovat a ‚lokalizovat‘ pojmenovaný objekt nebo jev jako jednotlivinu, ale i jejich zvláštní postavení v gramatickém systému daného jazyka“ (1999: 125).

Zajímavá je i oblast obchodních jmen, která patří do třídy chrématonym (podtřídy institucionym). Vznik obchodního jména je totiž podmíněn celou řadou aspektů podle toho, jaké funkce má plnit (aspekt pragmatický, psychologický, konotační, reklamní atd.); tyto aspekty „by měly při fungování, používání obchodního

⁷ Vyčleňují se tyto funkce literárních jmen:

1. **funkce pojmenovací a identifikační** – základní funkce, vyvolávající též různou míru „iluze“ o existenci jména v reálném světě
2. **funkce sociálně klasifikující**, a to z hlediska etnického, regionálního, společenského, chronologického, náboženského aj.
3. **funkce charakterizační** – jde o tzv. jména mluvící, např. fiktivní osobní jména, opírající se o apelativní sémantiku základu
4. **funkce asociační, evokační**, popř. **konotační**, odkazující na objekty známé z historie, z literárních děl apod., popř. na jejich symboliku, pro niž je někdy vyčleňována tzv. funkce mytizační
5. **funkce estetická, poetická**, opírající se o formu (znění) jména (2002: 293)

jména ve společenské komunikaci na (potenciálního) zákazníka pozitivně působit“ (Knappová 1995: 277). Knappová uvádí, že „soudobá obchodní jména mají nejen funkci individualizační, informativní a charakterizační, ale v hojné míře se u nich uplatňuje cíl působit psychologicky (často i pomocí eufemismů), konotacemi, upoutávat, přesvědčovat potenciálního zákazníka a sloužit zároveň jako reklama propagující podnik a lákající spotřebitele“ (1995: 283). Lze tedy říci, že obchodní jména (na rozdíl od většiny antroponym či toponym) zpravidla plní více funkcí najednou.

2.2. Vlastní jména ve španělštině

2.2.1. Definice vlastních jmen

Existuje názor, že třída vlastních jmen není lingvistickou kategorií, protože se nejedná o slova s kodifikovaným lexikálním výrazem (Jonasson, 1994 in Bosque, Demonte eds. 2000: 79). Většina španělských gramatik (Nueva gramática de la lengua española 2009, Alarcos Llorach 1995) se však shoduje na tom, že se vlastní jména (*nombres propios*) řadí mezi substantiva, tj. slova, která se mohou definovat podle morfologických, syntaktických a sémantických kritérií. Z morfologického hlediska substantiva charakterizuje rod a číslo, a také účast v procesech derivace a kompozice. Syntakticky tvoří substantiva nominální skupiny, které ve španělštině plní různé syntaktické funkce (podmět, přímý doplněk atd.) Sémanticky substantiva označují jedince, skupiny, látky, události a další pojmy, a podle toho se dělí do gramatických tříd (Nueva Gramática 2009: 793).

Vlastní jména se podle Gramática Descriptiva de la lengua Española (Bosque, Demonte eds. 2000: 80) ve španělštině vyznačují velkým počátečním písmenem, zafixovanou flexí, referenční jednoznačností, absencí lexikálního významu, absencí determinantu (členu), neslučitelností s restriktivními a specifikujícími přívlastky a nemožností překladu. Zároveň u pojmenování tvořených apelativy nelze používat synonym (*Los Países Inferiores* místo *Los Países Bajos*, *María Molestias* místo *María Dolores* atd.) (Bosque, Demonte eds. 2000: 80).

Na rozdíl od jmen obecných (*nombres comunes o apelativos*), která sdružují do tříd osoby, zvířata a věci, se tedy jména vlastní vyznačují absencí významu; naproti tomu ale mají denominační hodnotu (*valor denominativo*). Označují konkrétní jedince, které jednoznačně pojmenovávají a odlišují je od ostatních příslušníků téhož druhu. Vlastní jména nejsou uváděna ve slovnících (což je dáno právě absencí významu); informace, které si s nimi spojujeme, se váží na vlastnosti každého individua (*Cervantes, Francia, Los Andes*), tedy na jejich povahu, stavbu, historii a další charakteristiky. Mnoho vlastních jmen pochází ze jmen obecných; liší se od nich tím, že neoznačují vlastnosti třídy jedinců (*rosa* – jméno třídy květin, sdílející společné charakteristiky, *Rosa* – vlastní jméno, které označuje jedinečné osoby ženského

pohlaví). V mnoha případech je však hranice mezi vlastními a obecnými jmény nejasná. (Nueva Gramática 2009: 835-6)

Opozice jméno vlastní – jméno obecné se ovšem může jevit jako poněkud komplikovaná. Kritérium jedinečnosti může působit obtíže například u toponym *Toledo*, *Córdoba*, *Santiago* – zde se jedná o propria, ovšem existuje hned několik měst s těmito jmény; nebo v případě slov *sol*, *luna*, *oeste*, *sur*, která označují jedinečné entity, a přesto je s nimi nakládáno jako se jmény obecnými (např. je lze najít ve slovníku). V druhém příkladu je možné se opřít o ortografické konvence, například u slova *Sol* – slunce –, kdy se napíše *el Sol es una estrella* (v odborné astronomické literatuře) a *el sol luce de día* (v literatuře umělecké a jiných kontextech), ale stále se jedná o tutéž jedinečnou entitu (Nueva Gramática 2009: 842). Podobně slovo *Luna* – měsíc – pasné s velkým počátečním písmenem označuje satelit planety Země, kdežto *luna* může označovat měsíce jiných planet (*las lunas de Saturno*).

Rozdíl mezi jménem obecným a jménem vlastním tak může vyplývat z gramatiky, ale informace o tom, zda dané jméno označuje jedinečnou entitu nebo ne závisí na našich znalostech světa, který se neustále mění a může tedy měnit i jazykový systém (např. slovo *universo* – vesmír – můžeme používat jako apelativum, aniž bychom se ptali, zda existují ještě další vesmíry nebo zda se jedná o jedinečnou entitu). (Nueva Gramática 2009: 843)

Jako apelativa se často využívají jména značek různých produktů (*un Mercedes*, *un Rolex*, *una coca-cola*), ocenění (*recibió un Oscar*, *dos goyas*) a především uměleckých děl, která se často označují jménem svého autora (*un Rembrandt*, *un Picasso*). Všechny tyto procesy se považují za součást metonymie. (Nueva Gramática 2009: 843)

Další podobnou kategorií jsou osobní vlastní jména, která se postupem času stala lidskými archetypy (*un donjuán*, *una magdalena*). V povědomí účastníků komunikace je stále zakotven původ těchto antroponym, který umožňuje rychle určit, jaké charakteristiky bude mít osoba označená takto apelativizovaným jménem. Neplatí to však ve všech případech (*un mentor*, *un mecenás*, *un clínex*). (Nueva Gramática 2009: 843-4)

Dalším druhem metonymie je antonomázie, neboli označení známé osoby jménem obecným (*la Divina ~ Greta Garbo*, *el Profeta ~ Mahoma*; v češtině například

Učitel národů ~ Jan Ámos Komenský). Tento proces je typický především pro katolickou víru (*la Virgen ~ María* atd.) (Nueva Gramática 2009: 844)

Jména obecná se dále mohou chovat jako jména vlastní, pokud se užijí metalingvisticky (věta *Rosa es el nombre de esta flor* je analogická s větou *Rosa es muy simpática*) (Nueva Gramática 2009: 844). V těchto případech se pak apelativa uvádí bez členu.

Alarcos Llorach (1995: 68) také řadí vlastní jména mezi substantiva; definuje je jako slova, která pojmenovávají jedinečné objekty, ať už objekty absolutně jedinečné (*el Sol, la Luna*), nebo objekty jedinečné v dané komunikační situaci, tedy spadající do společného rámce vědomostí a zkušeností mluvčího a posluchače (*Juan, Fernández*). Na rozdíl od apelativ, která klasifikují objekty jako patřící do určité třídy, propria identifikují konkrétní objekt, který se tím pro účastníky rozhovoru stává nezaměnitelným.

López García (2000: 183) poukazuje též na to, že vlastní jména často porušují fonologická pravidla jazyka: ve španělštině se např. konsonantní skupiny na konci cizího slova při výslovnosti zjednodušují (*pudding* → [*puđín*]) ale u toponym k tomu nedochází (*Bucarest* → [*bukarést*]).

Z komunikativního hlediska symbolizuje užití pouze křestního jména (oproti užití křestního jména + příjmení) větší důvěrnost k danému člověku. Ve španělštině se před příjmení klade slovo *señor/a*, před křestní jméno *don/doña*. Ve třetí osobě se před slovo *señor/a* klade určitý člen, při oslovení nikoliv (Matte Bon: 1995: 1).

2.2.2. Kategorie členu

Ve španělštině navíc na rozdíl od češtiny musíme brát v potaz kategorii členu. Vzhledem k tomu, že vlastní jména jsou charakterizována svou jedinečností a určeností (*unicidad y determinación*), mohlo by se zdát, že se budou ve všech kontextech používat bez členu. To nicméně není vždy pravda. Některá vlastní jména se v některých situacích vyskytují s určitým členem a jindy bez něj (*Ya es Navidad* ale *Llega la Navidad* nebo *Cuando llegue la próxima Navidad*, Nueva Gramática 2009: 836).

Ani ortografické hledisko (psaní vlastních jmen s velkým počátečním písmenem) není vždy směrodatné (viz též 2.2.3). Například názvy měsíců se ve španělštině píšou s malým počátečním písmenem, ale mají gramatické vlastnosti charakteristické pro

vlastní jména a v mnoha případech se používají bez členu. Názvy dnů v týdnu (také psaná s malým počátečním písmenem) se naproti tomu chovají jako jména obecná; názvy ročních období se mohou chovat jako jména vlastní i obecná (podobně jako výše uvedený příklad *Navidad x la Navidad*), nicméně považují se za jména obecná. Rozdíl v užití zaznamenáváme i u názvů vědních oborů a disciplín: bez členu se chovají jako *propria*, ale na rozdíl od jiných *proprií* (*París, Saturno*) se mohou používat i s členem určitým (*estudiar Astronomía, matricularse en Derecho x me gusta la Astronomía*) (Nueva Gramática 2009: 836-7).

Vlastní jména navíc ve větách nedovolují, aby kvalifikační adjektiva nebo předložkové vazby stály v postavení za jménem (**María inteligente, *París de hoy*). Tato spojení se pocítují jako anomální či příznaková, protože takto postavené modifikátory slouží k omezení významu daného jména, a vyskytují se pouze v umělecké literatuře. (Nueva Gramática 2009: 837)

Řada toponym ve španělštině se píše vždy s určitým členem, který se tak stává jejich součástí (*El Cairo, La Habana, La Haya, la Mancha, El Salvador*); u těchto lexikalizovaných slovních jednotek je pak možné umístit rozvíjející adjektiva či předložkové vazby až za jméno (*La Haya actual, El Salvador del siglo XIX*). Někdy se určitý člen používá vždy v oficiálním názvu (*República del Perú*), ale v jiných kontextech se může vynechat (*viajar al Perú ~ viajar a Perú*). V těchto případech se člen píše s malým počátečním písmenem. Stupeň integrace členu ve jméně se různí. V mnoha případech se může vkládat adjektivum mezi člen a jméno (*los imponentes Alpes*), v jiných to možné není (**la populosa Haya*), ačkoli i zde existují výjimky (*los símbolos de la vieja Habana*). V současnosti také pod vlivem angličtiny dochází k tendenci vynechávat člen i u jmen, jejichž je lexikální součástí (*viajes a Habana*), což však Real Academia Española nedoporučuje. Další skupina jmen se může používat jak bez členu, tak s členem určitým i neurčitým. Může po nich následovat adjektivum v postpozici (restriktivní modifikátor) (*una Bogotá encogida, el Buenos Aires musical, un Picasso azul*) – tato vlastní jména se potom stávají počítatelnými. (Nueva Gramática 2009: 837-9)

V některých španělsky mluvících zemích se v hovorové řeči často používají vlastní jména s určitým členem (*la Juana, el Manolo*). To se ovšem zpravidla neděje ve standardním (spisovném) jazyce, kde se členy obvykle používají pouze u přezdivek nejrůznějšího typu (fotbalista David Villa ~ *el Guaje*) a dále se používá člen určitý před

příjmením (především významných) žen, když je potřeba označit, že jde právě o ženské příjmení (pěvkyně Montserrat Caballé ~ *la Caballé*), a to zejména v publicistice. V některých kontextech ovšem toto užití členu a jména může působit ironicky až pohrdavě (Nueva Gramática 2009: 840). Určitý člen se také před vlastní jméno klade v případě, že je toto jméno doprovázeno přívlastkem (*la dulce Catalina*; případně s využitím předložky *de* u citově zabarvených přívlastků: *la pobre de Maria*) (Báez San José, Dubský, Králová 1999: 32-3)

Neurčitý člen se před vlastní jméno klade v případě, že se jedná o určitý prototyp, především tam, kde se srovnávají či popisují schopnosti umělců či jinak význačných osobností (*la fuerza de un Marvin Gaye*; kde *un Marvin Gaye* ~ *alguien como Marvin Gaye*, tedy „někdo jako (mající schopnosti jako) Marvin Gaye“). (Nueva Gramática 2009: 840-41)

Před vlastními jmény ve španělštině se mohou v určitých situacích používat i přívlastňovací a ukazovací zájmena.

Co se týče plurálu, Nueva Gramática de la Lengua Española (2009) říká, že užití vlastního jména v plurálu jej vlastně mění ve jméno obecné. Je však třeba brát v potaz využití určitého členu a množného čísla při označení rodiny (*los Ramírez*) či šlechtických rodů (*los Capetos*)⁸ a při metonymickém přenosu (*los Goyas del Museo del Prado*) (Báez San José, Dubský, Králová 1999: 33).

Alarcos Llorach (1995: 68-69) říká, že vlastní jména a člen mají ve španělštině specifický vztah. Některá vlastní jména mají člen za všech okolností, některá jej odmítají a jiná se vyskytují se členem i bez něj. Ve všech třech případech je však stejná funkce vlastního jména: identifikovat konkrétní objekt v komunikační situaci. Bez členu tedy máme *propria* jako *Europa, Madrid*; se členem *los Pirineos, La Mancha*; variabilně pak *Coruña-La Coruña, China-la China* atd. Tato situace naproti tomu u apelativ nenastává: přítomnost či absence členu má u nich jasná pravidla. Z opozice *Jugetes de niña* a *Jugetes de la niña* je ovšem patrné, že obecné jméno s určitým členem se v dané situaci mění v identifikátor podobný vlastnímu jménu.

Neexistence kategorie členu může při překladu z češtiny do španělštiny působit nemalé obtíže: člen se totiž může podílet na tzv. textové koreferenci, tj. označování téhož pojmu několika výrazy, které spolu významově souvisejí (Králová 1994: 187). Ve

⁸ Při označení rodiny se ve španělštině zpravidla využívá určitý člen v plurálu a dané příjmení v singuláru (*los García, los Blanco*); u cizích příjmení je situace nejednotná (*los Kennedys, ale los Nixon*) (Bosque, Demonte eds. 2000: 85).

španělském textu se proto na konkrétní osobu může odkazovat obecným jménem s určitým členem jako identifikátorem; v češtině toto možné není a je tedy zpravidla nutné v textu zopakovat vlastní jméno.

2.2.3. Psaní velkých písmen

Jak již bylo řečeno, jedním z charakteristických rysů vlastních jmen ve španělštině je psaní s velkým počátečním písmenem. Ortografía de la lengua española (2010: 455) říká, že odlišování vlastních jmen od jmen obecných je hlavní funkcí velkého písmena ve španělštině; jedná se zde však o velmi komplexní problematiku, neboť do kategorie vlastních jmen patří řada heterogenních prvků. Velké počáteční písmeno se tedy podle Ortografía (2000: 459) píše u dvou skupin slov: tzv. pravých vlastních jmen (*nombres propios genuinos*), mezi něž patří antroponyma, toponyma a výrazy, které označují instituce, organizace, události, umělecká díla apod.; a u denominativních výrazů, které mají zafixovanou strukturu, jejíž modifikace by vedla k vytvoření nového pojmenování (*Ministerio de Defensa* ≠ *Ministerio de Interior y Defensa*). Tyto výrazy jsou zpravidla tvořeny apelativy, nebo kombinací apelativa a *propria*.

Martínez de Sousa (2007: 25-26) k tomu dodává, že psaní velkých písmen má funkci rozlišující, a je tedy třeba si ověřit, zda se skutečně jedná o *proprium* (což může být v některých případech komplikované). Psaní velkých písmen pak vyžaduje u jmen osob a mytologických bytostí včetně božstev, ne však u titulů; dále např. u názvů organizací, různých typů „shromáždění“ (*reuniones*) jako jsou např. šampionáty, svátky, přednášky atd.; u výstav, ocenění, historických epoch, názvů uměleckých děl, registrovaných obchodních značek atd., a samozřejmě u většiny toponym (ačkoli uvádí řadu výjimek). Martínez de Sousa (2007) též uvádí, že v některých případech (názvy institucí, tituly, význačné historické události či období) je ve španělštině obvyklé psát velké počáteční písmeno z důvodu úcty, ačkoli ne vždy s touto praxí souhlasí.

2.2.4. Rozdělení vlastních jmen

Nueva Gramática de la Lengua Española (2009: 844-7) dělí vlastní jména následovně:

1. **Antroponyma (*antroponimos*)** – vlastní jména osob (*Luis, Clara*)
 - a. **Křestní jména (*nombres de pila*)** – *Pablo*
 - i. **Hypokoristika (*hipocorísticos*)** – vlastní jména osob (a někdy i zvířat), užívaná v hovorovém jazyce jako projev familiárnosti a citu, často tvořená redukcí počtu slabik, zejména apokopou (ztráta koncového segmentu slova) – *Edu ~ Eduardo, Tere ~ Teresa* nebo aferezí (vypuštění počáteční hlásky nebo hlásek slova) – *Lupe ~ Guadalupe*, v některých případech též spojením dvou jmen do určitého typu složeniny (*Maite ~ Maria Teresa, Josema ~ José Manuel*); někdy jméno a jeho hypokoristikum nevykazuje téměř žádný společný základ (*Lola ~ Dolores, Pancho ~ Francisco*); také se sem řadí deminutiva
 - b. **Příjmení (*apellidos*)** – *García, Martínez*
 - c. **Přezdívky (*sobrenombres*)** – substantiva či nominální skupiny s identifikační hodnotou
 - i. **Přezdívky v pravém slova smyslu (*Apodos, motes*)** (*el Cojo, el Tuerto*) – často ve tvaru určitý člen + kvalifikující adjektivum
 - ii. **Pseudonymy (*seudónimos*)** – jména používaná autory ke skrytí pravé totožnosti
 1. ***alias*** – ve španělštině typ pseudonymu, který někteří umělci používají jako umělecké (profesionální) jméno, nebo jim je dán veřejností; *alias* se také využívá mezi lidmi žijícími na hraně zákona
 - iii. Přívlasky dávané význačným osobnostem (*el Sabio*)
2. **Zoonyma (*zoónimos*)** – vlastní jména zvířat (*Babieca, Pegaso*)

Dále sem patří jména božstev, náboženských postav a nadpřirozených bytostí z různých kultur (*Alá, Apolo, Buda, Dios, Cristo*) a jména mytologických, fantastických a legendárních bytostí (*Blancanieves, Hércules, Papá Noel*). Je samozřejmé, že některá z těchto jmen se mohou vyskytovat i jako apelativa (*Dios x dios*)

3. **Toponyma** (*topónimos*) – vlastní jména míst; označují kontinenty, státy, další správní celky (např. mexický stát *Jalisco*), provincie, města, ulice, hory, pohoří a vulkány, poloostrovy, zálivy, ostrovy, průlivy, šíje atd. Všechna tato jména se mohou užívat v apozici (*la ciudad de Buenos Aires*, *la isla de Jamaica*), v některých případech i bez předložky *de*.

a. **Hydronyma** (*hidrónimos*) – podle Nueva Gramática (2000) se jedná o podskupinu toponym, ale někteří autoři je vyčleňují jako skupinu samostatnou. Jedná se o vlastní jména řek, kanálů, potoků, moří, oceánů atd. Také se mohou vyskytovat v apozici, většinou bez předložky *de* (*el mar Mediterráneo*) a vždy jsou doprovázena určitým členem.

Mezi vlastní jména se nadále řadí další nominální skupiny označující jedinečnou věc: jména svátků a slavností (*la Asunción*), alegorická zpodobnění (*la Muerte*), názvy děl, nadací, náboženských řádů, podniků, klubů, korporací a dalších institucí různého typu.

Je tedy zřejmé, že Nueva Gramática (2009) nevyčleňuje jako samostatnou skupinu chrématonyma. Gramática Descriptiva shodně dělí vlastní jména na toponyma a antroponyma, mezi něž řadí jako podtřidu i zoonyma; ovšem dodává, že existují další podtřídy vlastních jmen, které nejsou vždy považovány za právoplatné kategorie: zde uvádí a) jména časových období, b) jména institucí, c) jména výsledků lidské činnosti (např. hudební díla, obrazy apod.),⁹ d) jména užívaná jako oslovení v rodině (Mami, Papá) a „tituly“ (Maestro), e) názvy matematických a dalších vědeckých symbolů a f) další jména (Bosque, Demonte eds. 2000: 81).

⁹ Podtřídy b) a c) mohou být často uváděny jen zkratkami jako akronyma – *la O.N.U.*, *el SIDA*, *Renfe*) (Bosque, Demonte eds. 2000: 81).

2.3. Vlastní jména v překladu

2.3.1. Teoretické úvahy o překladu vlastních jmen

Vlastní jména jsou tedy polyfunkční jednotky a tvoří nedílnou a specifickou součást každé kultury. V mezikulturní komunikaci mají vlastní jména zvláštní postavení a často se v textu stávají nejnápadnějším příznakem „cizosti“¹⁰. Není tedy divu, že na překládání vlastních jmen existuje celá řada různých, až protichůdných názorů. Někteří autoři překlad vlastních jmen neuznávají a definují je jako nepřeložitelná, jiní jsou toho názoru, že vlastní jména lze překládat jako jakákoli jiná pojmenování. Jak říká Rosa Rabadán (1991: 131-2), je třeba brát v úvahu především normy a dobově podmíněné konvence, které určují, kdy je překlad povinný (ve španělštině např. historická jména panovníků, některá toponyma, názvy organizací a institucí) a kdy by se překládat ani adaptovat nemělo (zpravidla vlastní jména současných osobností, názvy periodik); řada vlastních jmen se stala historicky uznanými kulturními termíny (*Robin Hood*, *Baker Street* – bydliště Sherlocka Holmese) a jako taková by se měla pouze transkribovat. Vlastní jména tedy představují jazykový materiál, který se překládat může, ale vždy je zapotřebí rozlišovat mezi vlastními jmény, která nemají žádné konotace, a vlastními jmény, která mohou mít ještě určitý typ intratextuální funkce (např. mluvící jména v komediích). Rabadán (1991: 132) tedy formuluje normu pro překlad vlastních jmen do španělštiny tak, že by se vlastní jména překládat neměla; k překladu dojde jen v případě, že v cílovém systému již existuje institucionalizovaný ekvivalent (přeložený či adaptovaný).

V dnešní době se tedy autoři především snaží definovat normy pro zacházení s vlastními jmény v překladu. Většina z nich se shoduje na tom, že ačkoli se obvykle razí názor, že vlastní jména jsou nepřeložitelná, má toto pravidlo celou řadu výjimek;

¹⁰ Tato cizost může být i záměrná: M. Knappová v již citované studii *Obchodní jméno jako fenomén onomaziologický a sociologický* uvádí, že součástí obchodních jmen se často stávají módní slova cizího původu (*ateliér, boutique, centrum, market, shop, consulting*), nebo se zdání cizosti (a tím světovosti, exkluzivity) dosahuje slovotvornými způsoby, jako např. přidáváním sufixu *-ex*, (např. firmy INSTALEX, RANEX atd.); skládáním počátečních písmen či slabik do zkratk (DRINGS – podnikateli jsou doktor a inženýr + společníci, KYTKOLAND – hybridní složenina z domácího a cizího základu) a často se jako obchodní jméno použije přímo cizí slovo či cizí proprium (sázková kancelář CHANCE, cukrárna TREVISO, cestovní kancelář TOUR GREECE atd.) (Knappová 1995: 280-282)

dalo by se až říci, že vlastně není vůbec platné (Mougoyanni 2001; Moya 2000; Franco 2000). Jedním z nejdůležitějších hledisek jsou zde dobově podmíněné specifické konvence.¹¹ Ty se v průběhu času mohou měnit: ještě před několika desetiletími bylo obvyklé naturalizovat ve španělštině i v češtině cizí křestní jména (*Juan Sebastián Bach; Bedřich Engels; Karel/Carlos Marx*), což bylo dáno např. i tím, že většina obyvatelstva neznala cizí jazyky a cizí jméno (či jeho výslovnost) jim bylo potřeba přiblížit; v dnešní době už se však vlastní jména osob obvykle zachovávají (*Guillermo Clinton* či *Jiří Bush* by působili přinejmenším směšně) (Mougoyanni 2001; Moya 2000). Situace je tedy podobná v obou jazycích: cizí vlastní jména se v češtině mohou počešťovat a ve španělštině pošpanělšťovat.¹² Jedním z hlavních faktorů při rozhodování, zda cizí jméno naturalizovat, je zřetel historický: u osobních jmen došlo k naturalizaci u známých historických osobností (*Mikuláš Koperník; Kryštof Kolumbus ~ Cristóbal Colón*), některá jména se v obou jazycích dle konvencí používají v přeložené podobě (především jména historických cizích panovníků – *Ludvík Čtrnáctý; Richard Lví srdce ~ Ricardo Corazón de León*, ale i jiných významných osobností – *Svatý Jan od Kříže ~ San Juan de la Cruz*; jména církevních hodnostářů, např. papežů – *Jan Pavel II. ~ Juan Pablo II*).¹³ Dnes však opět v češtině častěji necháváme cizí vlastní jména, i jména členů královských rodin, v původní podobě (král *Juan Carlos*, princ *Charles; Ludwig van Beethoven, William Shakespeare*). Ve španělštině je situace nejednoznačná: Moya (2000: 38) říká, že v dnešní době se již antroponyma ve španělštině zpravidla nenaturalizují, ale pouze převádí, i v případech, kdy existuje španělská varianta jména. Zároveň však dokládá řadu případů, kdy tomu tak není.

Dalším důležitým faktorem je vztah pracovních jazyků a jejich grafických systémů. Tento aspekt ale bývá často autory opomíjen. Straková (1994: 172) říká, že při překladu (nejen) vlastních jmen je vždy důležité, zda pracujeme s jazyky blízcě

¹¹ Straková zde hovoří o dobových zvyklostech a stupni „domestikace“ (osvojení) a frekvence daného jména (1994: 172).

¹² Termín „pošpanělštění“ (*españolización*) používá např. Moya (2000) nebo Franco (2000: 75); Ortografía de la lengua española uvádí termín *hispanización* (2010: 635). V naší práci zahrnujeme termíny „počeštění“ a „pošpanělštění“ pod pojem „naturalizace“.

¹³ Snaha křestní jména překládat, tj. používat české ekvivalenty, byla v minulosti v češtině podmíněna zejména vlivem obrozenectví (některé z nich se ujal, a mohou se objevovat i dnes, např. *Bedřich Engels*; jiné ne, např. *Vilém Shakespeare*). (Knappová 1992)

příbuznými, či naopak „geneticky i areálově“ vzdálenými, a jaký je vztah jejich grafických systémů (s přihlédnutím k problému transliterace, tj. převodu z jednoho grafického systému do druhého). Levý (1998: 117) upozorňuje, že pokud je jméno v originále již samo fonetickým přepisem z cizího grafického systému, bude se jednat o opis, nikoli o přepis (proto se např. anglická forma bengálského jména *Tagore* přepisuje českým *Thákur*), a poukazuje na problémy, které mohou při neznalosti původní podoby jména vyvstat při překládání jmen transkribovaných do azbuky.¹⁴ V češtině ovšem existují zavedená transliterační a transkripční pravidla; u jazyků, které užívají písmo zcela jiného typu (japonština, hindština apod.) se jména přepisují tak, že se znaky české abecedy přibližně vystihuje jejich původní výslovnost (Pravidla českého pravopisu 2010: 33). O problémech při uvádění proprií ze třetích kultur hovoří i Králová (2008: 94), jedná se tu totiž jednak o různé konvence transliterace z jiných grafických systémů (šp. *Al-Qaida* ~ č. *al-Káida*), ale i o potřebu „dvojí substituce“ v cílovém jazyce.

Ve strukturně a typologicky podobných jazycích (zejména analytických) je hlavním problémem výslovnost cizích proprií, v češtině (v porovnání s analytickými jazyky) je největším problémem, zejména při využití transkripce, vysoce rozvinutá jmenná flexe a tvoření slov odvozováním. Flexe a derivace zapřičiňují významné pravopisné i fonetické posuny, jednotlivé tvary daného jména (včetně adjektivních) se tak mohou dosti lišit od jeho původní formy¹⁵ (Králová 2008: 93). Flexivní charakter češtiny tedy do značné míry přispívá k překladu vlastních jmen: ve srovnání s jinými jazyky (angličtinou, němčinou) se u nás též mnohem častěji při převodu vlastních jmen počešťuje.

Neméně důležité jsou aspekty sociolingvistické. Jak uvádí Králová (2008: 94), kultury totiž nejsou nikdy zcela symetrické; jazyky mají různou míru prestiže i různou míru kodifikace lingvistických fenoménů. Projevem variantnosti jazyka je např.

¹⁴ Srov. též Straková (1994), která se problematikou ruských vlastních jmen i cizích vlastních jmen transkribovaných do ruštiny zabývá poměrně obsáhle: jako příklad uvádí francouzské jméno *Benois*, které má v ruštině podobu *Benua*, ale do češtiny se musí opět přepsat jako *Benois* (1994: 173) a také poukazuje na problémy, které mohou přinášet jména neruských autorů převedená do azbuky, často bez uvedení výchozí podoby jména, v bibliografických informacích ruských pramenů (1994: 172).

¹⁵ Dokladem tohoto jevu je např. fakt, že Pravidla českého pravopisu uvádí u cizích toponym i adjektivní tvary, včetně pravopisných změn jednotlivých forem (často i ve dvou variantách): např. *Carrara* – adj. *carrarský* i *kararský*, *La Mancha* – adj. *lamančský*, *Mallorca* – gen. *Mallorky* i *Mallorcy*, *Québec* – gen. *Québeku* i *Québecu*, adj. *quebecký* i *québecký* (Králová 2008: 93; Pravidla českého pravopisu 2010).

existence paralelních subsystémů vlastních jmen v různých sociálních skupinách a oblastech komunikace. Existují rozdíly mezi podobou propria v oficiálním dokumentu a jeho podobou užívanou v rodině, mezi přáteli apod.; také existence dvojí sady toponym v bilingvních regionech, ať už ze synchronního nebo diachronního hlediska (např. toponyma v Katalánsku: kat. *Lleida* ~ šp. *Lérida* atd.; historicky pak německé názvy pro česká města: něm. *Reichenberg* ~ č. *Liberec*). Roli zde hraje i funkce vlastních jmen ideologizující, honorifikující a mytizující a změny společenské situace, které mohou vést ke změnám (především) toponym: *Byzanc* ~ *Konstantinopol*, *New Amsterdam* ~ *New York*, *Karl-Marx-Stadt* ~ *Chemnitz*, *Gottwaldov* ~ *Zlín* atd. (Králová 2008: 95; Newmark 1988: 35; Mougoyanni 2001: 52; Moya 2000: 54).¹⁶

Moya (2000: 40) poukazuje na další zajímavý sociolingvistický aspekt: v anglosaské kultuře je u osob, které mají více křestních jmen, nejdůležitější to první (*Winston Leonard Spencer Churchill* ~ *Winston Churchill*), kdežto v kultuře německé je z kulturního hlediska důležitější to druhé (*Wolfgang Amadeus Mozart* ~ *Amadeus*/šp. *Amadeo Mozart*); podle Moyi je důležité, aby si této konvence byl překladatel vědom.

V neposlední řadě pak nesmíme zapomínat ani na funkci textu, textový typ a žánr, na nichž způsob zacházení s vlastními jmény do velké míry závisí. Jak již bylo naznačeno, při překladu z jazyků užívajících jiné než latinské abecedy do češtiny se původní podoba transkribovaných slov rekonstruuje (*Шекспир* ~ *Shakespeare*), ale při transliteraci souvislého textu se zachovává přepis, který do určité míry odráží obvyklou výslovnost cizojazyčného výrazu v češtině (*Jazyk komedij Šekspíra*) (Pravidla českého pravopisu 2010: 76; Králová 2008: 95-6). Franco (2000) uvádí jako další faktory podmiňující překlad vlastních jmen např. i předpokládaného čtenáře, koherenci textu a to, jak často se dané vlastní jméno v textu vyskytuje.

Jak uvidíme níže, kde se budeme věnovat překladu jednotlivých typů proprií, s vlastními jmény se bude jinak zacházet v literárním textu a jinak v osobních dokladech, jinak se budou toponyma uvádět v médiích a jinak v průvodci po cizí zemi; v závislosti na tom, jaká funkce bude u vlastních jmen převažovat. V situacích, kdy

¹⁶ Jak ovšem podotýká Moya (2000: 52), v některých případech, kdy v historii došlo ke společenským změnám a z nich vyplývajícím změnám názvu státu, se původní název státu zachoval u tradičních výrobků z těchto zemí pocházejících: Cejlon se dnes oficiálně nazývá Srí Lanka, ovšem stále pijeme cejlonský čaj (*té de Ceilán*); podobně máme perské koberce (nikoliv íránské) a angorské kočky (nikoliv ankarské).

převládá funkce nominalizační, identifikační a individualizační, se spíše bude používat původní podoba jména (např. v českém tisku a literatuře se používá počeštěná verze *Norimberk*, ale v nádražním či letištním hlášení se bude používat německá forma *Nürnberg*) (Králová 2008: 96); tam, kde bude převládat funkce deskriptivní a charakterizační můžeme předpokládat využití naturalizovaných tvarů, či dokonce překladu nebo substituce apod.

2.3.2. Polyfunkčnost vlastních jmen jako zdroj variability překladatelských norem

Nestabilita a absence univerzálních norem v překladu vlastních jmen souvisí s jejich polyfunkčností a s problémy vyvstávajícími ze specifického vztahu mezi výchozím a cílovým jazykem jako prvky výchozího a cílového polysystému (Králová 2008: 96). Je zřejmé, že překlad vlastních jmen je podmíněn řadou faktorů (např. dobové a místní konvence) a ne vždy lze aplikovat preskriptivní přístup.

Králová (2008: 96) zde proto aplikuje koncept centra a periferie, který prosazoval Pražský lingvistický kroužek. Je samozřejmě téměř nemožné určit, kde leží centrum a periferie daných (poly)systémů. Podle Pražského lingvistického kroužku, jehož koncept se primárně vztahuje na periferii a centrum systému jazyka, jsou některé jednotky jazyka periferní, což se projevuje např. nepravidelnostmi, nižší frekvencí apod. Např. ve spisovné češtině jsou fonémy [f] a [ó] na periferii, neboť se objevují jen ve výpůjčkách nebo expresivních a onomatopoických slovech; jejich přítomnost ve slově (např. ve vlastním jméně) tak může vyvolávat pocit „cizosti“ (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 55). Onymický systém tedy, jak jsme již uvedli, stojí na periferii lexikálního systému každého jazyka, což vyplývá z faktu, že funkcí onyma je pouhá nominace. (Knappová 1992: 211-2; Králová 2008: 97).

Nejdůležitějším faktorem v posuzování toho, co je v centru a co na periferii systému, je ovšem role příjemce jakožto nositele společenských hodnot, které dané jazykové společenství připisuje jazyku, především spisovnému (Daneš 1979: 79). Pouze příjemce textu může zhodnotit určitý prvek (např. vlastní jméno) jako „cizí“.

Při překladu je ovšem nutné brát v potaz fakt, že jevy, které se ve výchozím polysystému nachází v centru, mohou být v polysystému cílovém na periferii a naopak. Příkladem tohoto jevu jsou právě vlastní jména: jakožto polyfunkční jednotky

výchozího polysystému se často v cílovém polysystému změni v jevy periferní, což se odráží nejen ve formálních aspektech (např. neobvyklá výslovnost), ale např. i ve tvoření odvozených slov. Zároveň je potřeba brát v úvahu to, že se vlastní jména často přizpůsobují pravidlům cílového polysystému (pravopisně, deklinačně či derivačně) a tak se mohou z periferie přesouvat zpět do centra (Králová 2008: 98).

2.3.3. Překlad antroponym

Jak jsme již naznačili, u vlastních jmen osobních nelze vždy hovořit o překladu v pravém slova smyslu: Mougoyanni (2001: 51; podobně i Franco 2000: 67) preferuje rozlišovat vlastní jména na exonyma (tj. podoba vlastního jména v cizím jazyce) a endonyma (tj. podoba vlastního jména v původním jazyce). Některá antroponyma se z historických příčin překládají či naturalizují, vedle již zmíněných jmen panovníků a církevních hodnostářů k tomu může docházet i u jmen antických osobností (*Homér ~ Homero, Julius César ~ Julio César*), ve španělštině často i u osobností středověkých (*Dürer ~ Durero, Thomas More ~ Tomás Moro*¹⁷); v případě přístavek za jménem se tento přístavek překládá (*Juana la Loca ~ Johana Šílená, Jack the Ripper ~ Jack Rozparovač ~ Jack el Destripador*).¹⁸

O překladu vlastních jmen hovoří Levý, který říká, že o překladu v pravém slova smyslu lze mluvit pouze v oblasti obecného; v oblasti zvláštního (při těsné závislosti na jazykovém materiálu a dobovém či národním prostředí) dochází buď k substituci, nebo k transkripci (1998: 115). Levý se primárně zabýval problematikou překladu literárního: v literárních textech je podle něj možné vlastní jméno přeložit pouze tehdy, má-li hodnotu jen významovou např. pojmová jména ve středověkých alegoriích nebo komedii dell'arte: *Frater ~ Mnich, Dottore ~ Doktor*. V ostatních případech, kdy je jméno závislé na národní formě, přichází v úvahu pouze substituce

¹⁷ Je možné, že k překladu/naturalizaci jmen významných středověkých osobností došlo částečně i proto, že v období renesance (v některých případech i později) se jména učenců obvykle psala v latinizované podobě (*Thomas More ~ Thomas Morus, Mikołaj Kopernik ~ Nicolaus Copernicus, Carl Linné ~ Carolus Linnaeus* apod.) (srov. Moya 2000: 38-40, Newmark 1988: 215).

¹⁸ Tato konvence se v některých případech zachovává i dnes (*Margaret Thatcher, the Iron Lady ~ Margaret Thatcherová, Železná lady ~ Margaret Thatcher, la dama de hierro*); v některých případech je situace nejednotná (*Adolf Hitler, der Führer* se ve španělštině ponechává, v češtině zpravidla překládá jako *Vůdce*) (Mougoyanni 2001: 57-8)

nebo transkripce, přičemž bez substituce se překlad obejde pouze při převodu mezi příbuznými jazyky; když se význam ztratí úplně, je možný pouze přepis, tj. zachování jména v cizím znění (Levý 1998: 116). Levý dále upozorňuje na to, že při překladu jde pouze o význam, jenž má platnost v celku díla; jména, která sama o sobě mají sémantický obsah, jež ale není součástí významové výstavby díla, se překládat nebudou (1998: 116). Levý zdůrazňuje důležitost národní a dobové specifčnosti díla při překladu (i vlastních jmen – např. při překladu z ruštiny se zachová patronymikum, protože se chápe jako typické pro ruské prostředí; naproti tomu anglická konvence připojovat ke jménu vdané ženy příjmení i křestní jméno manžela se v češtině nechápe jako odraz anglického prostředí, proto se např. *Mrs. George Osborne* nebude překládat jako *paní Jiří Osbornová*, ale pouze jako *paní Osbornová* – Levý 1998: 122) a neopomíjí ani idiolekt překladatele.

Otázkou překladu osobních jmen (nejen) v literárních textech se zabývá také Knappová, která říká, že úzus je v případě vlastních jmen v překladové literatuře značně nejednotný (1983: 172) a poukazuje na tři možná řešení (která se však vztahují primárně na křestní jména, na příjmení méně). Překladatel buď a) zachová jméno v původní cizojazyčné podobě, do českého kontextu jej začlení deklinačně a případnou změnou grafické podoby;¹⁹ b) zvolí smíšený postup a u některých postav ponechá rodná jména v původní podobě, zatímco u jiných použije české ekvivalenty (zejména u domáckých tvarů); anebo c) volí vždy pravopisně počeštěné podoby jmen nebo české ekvivalenty (tj. překlady) jmen²⁰ (Knappová 1983: 172-174). Knappová upozorňuje na díla, jejichž podstata a určení vyžadují snadnou identifikaci osob (odborná literatura, literatura faktu, cestopisy, průvodce apod.) a v nichž by tedy měla jména zůstat zachována v původní podobě (1983: 172). Ve shodě s Levým říká, že

¹⁹ Co se týče skloňování přejatých substantiv a cizích vlastních jmen, které je typickou vlastností češtiny, Příruční mluvnice češtiny uvádí, že „přiřazení ke skloňovacímu typu se děje především **podle zakončení**, nejčastěji podle posledních dvou hlásek, a to podle jejich **výslovnosti**“ (Karlík, Nekula, Rusínová eds. 2003: 269, zvýraznění jako v originále). Nejvíce odchylek od běžného sklonění se vyskytuje u historických a mytologických jmen řeckého a latinského původu, u nichž se objevují prvky jejich originálního sklonění (*Zeus – Dia, Jupiter – Jova* atd.). Jinak se cizí vlastní jména skloňují dle českých vzorů, s možnými změnami v pravopisu podle výslovnosti (*Balzac – Balzaka, Casablanca – Casablanky*). Některá vlastní jména mohou být i nesklonná (ženská jména jako *Mary, Ingrid, Dolores, Mercedes*; některá toponyma jako *Chile, Sydney, Peru, Buenos Aires, Kjúšú* atd.) (Karlík, Nekula, Rusínová eds. 2003: 268-281)

²⁰ K tomu nejčastěji dochází v překladové literatuře pro děti, např. *Mikulášovy patálie* autorů Goscinyho a Semprého; méně často v literatuře pro dospělé – Chevalierovy *Zvonokosy* a některá další humoristická díla (Knappová 1983: 173).

úzus uvádění vlastních jmen v překladu je podmíněn celou řadou objektivních aspektů (literární žánr, místo a čas děje, specifika jazyka původního díla, věk a druh předpokládaných čtenářů atd.) i subjektivních přístupů, zkušeností a předpokladů překladatele a dodává, že ačkoli nelze stanovit jasná a závazná pravidla, je „žádoucí, aby zvolený přístup byl stylově jednotný, důsledně uplatňovaný v celém překládaném díle; mělo by z něho být patrné, o jaký způsob jde a proč byl zvolen“ (Knappová 1983: 174). Knappová se zde ovšem nezmiňuje o jménech, která mají sémantický význam důležitý pro děj díla, tzv. mluvících jménech.

Knappová dále hovoří o překladu vlastních jmen ve společenské komunikaci a osobních dokladech (1983: 169). Společenskou komunikací rozumí sdělování a dorozumívání ve sféře veřejné (včetně hromadných sdělovacích prostředků, úřední korespondence atd.) a uvádí, že ani v této oblasti není úzus užívání cizích osobních jmen jednotný. V dnešní době ovšem převažuje tendence cizí osobní jména nechávat v původní podobě a pouze je skloňovat, u ženských příjmení rovněž přechylovat.²¹ (Knappová 1983: 170). V osobních dokladech by se cizí jména a příjmení překládat ani počesťovat neměla, jedině pokud by o to dotyčný cizinec požádal (Knappová 1983: 171).

Křestní jména (ačkoli, jak podotýká např. Mougoyanni, mají některá křestní jména též původní význam, např. *Sofie/Sofia – moudrost* apod.) by se v dnešní době u současných osobností neměla překládat ani naturalizovat za žádných okolností, protože by tím vznikal nevhodný efekt naturalizace a čtenář by mohl mít dojem, že se jedná o osobu z jeho prostředí (Mougoyanni 2001: 59).

Co se týče tzv. mluvících jmen v literárních dílech (především satirách a komediích), Rabadán (1991: 132) cituje Newmarka a říká, že ačkoli tato jména mají určité konotace, ať již významové či docílené zvukovou stránkou jména, překladatel by je měl nechat v původní podobě a konotace vysvětlit v připojeném slovníčku. Toto

²¹ Co se týče cizích ženských příjmení, panují v češtině rozporuplné názory. Přechylování (tj. přidávání přípony *-ová* za dané příjmení) je přijímáno i striktně odmítáno. Přechylování má své výhody (skloňování, zřejmost toho, zda se jedná o ženu či o muže) i nevýhody (zkomolení cizího jména). (Čmejrková, Daneš a kol. 1996: 99-100) Knappová (1983: 171) dodává, že v případě osobních dokladů by měl být v zájmu spolehlivé identifikace osoby patrný původní tvar příjmení, a proto je „z jazykového hlediska vhodné, aby — alespoň v případech nejednoznačných — byl v překladech cizozemských osobních dokladů uváděn za přechýlenou podobou ženských příjmení v závorce i původní, nepřechýlený tvar, např. *Jacquelina Coppéová (Coppé), Solange Dimitriová (Dimitriu)*.“

řešení však podle nás není vždy vhodné, neboť působí rušivě; překladatelé se proto dodnes snaží nacházet řešení jiná.

2.3.4. Překlad toponym

Ani u toponym se nedá vždy mluvit o překladu v pravém slova smyslu; Mougoyanni (2001: 51) navrhuje, podobně jako u antroponym, i u toponym rozdělení na exonyma a endonyma. Potom můžeme říci, že řada toponym (endonym) má tradičně, z historických příčin, v cizím jazyce jinou podobu (exonymum), která ale nemusí být vždy překladem; nezdá se, že se jedná pouze o grafickou či výslovnostní úpravu (*München* ~ *Mnichov* ~ *Múnich*), ačkoli ta někdy může být původní podobě jména dosti vzdálená (něm. *Aachen*, ~ č. *Cáchy*, ~ šp. *Aquisgrán*). V některých případech se jedná o překlad části názvu (*North Carolina* ~ *Severní Karolína* ~ *Carolina del Norte*), jindy o celkovou substituci jména (ang. *The English Channel* ~ fr. *Canal La Manche*).

V češtině i ve španělštině tak existuje soubor vybraných zeměpisných jmen, která se vžila a používají v naturalizované podobě (*Londýn, Berlín, Paříž* ~ *Londres, Berlín, Paris; Německo, Rakousko, Norsko* ~ *Alemania, Austria, Noruega*).²² Dosud však neexistují pravidla o tom, zda přejatá toponyma naturalizovat, či nikoli; i zde se musí překladatel spolehnout na dobové a místní konvence a záležet bude také na kontextu a typu textu: např. v průvodcích se jako nejvýhodnější jeví ponechat toponymum v původní podobě, protože tak jej bude uživatel průvodce hledat na mapách, pouličním značení apod.; naproti tomu v médiích (ať už v tisku, rozhlase či televizi) naturalizaci nic nebrání, naopak je výhodnější z hlediska porozumění čtenářů či výslovnosti moderátorů.

Knappová (1967) popisuje několik způsobů, které se využívají při uvádění cizích místních názvů (zejména urbanonym) do českých textů, přičemž vždy nejvíce záleží na tom, o jaký typ textu se jedná, jakou má plnit funkci, komu je určen atd. Jedná se o tyto postupy: 1) zachování cizího názvu jako celku v původní nesklonné (tj. citátové)

²² Dnes už však v češtině k počesťování toponym obvykle nedochází; naopak jména, která dříve existovala v české variantě (především se jedná o města v Německu či Rakousku, ale i v USA) se dnes vrací k původní podobě (*Pasov* ~ *Passau, Filadelfie* ~ *Philadelphia*) (Čmejrková, Daneš a kol. 1996: 100). Podobně, jak uvádí Moya (2000: 46) se u některých německých měst začíná španělština vracet k původní podobě jména (*Fráncfort del Meno* ~ *Frankfurt am Main*).

podobě (z *Warwick Street*); tento způsob Knappová hodnotí jako nejčastější a především vhodný pro ty druhy textů, jejichž charakter přímo vyžaduje, aby sloužily přesné informaci čtenáře. 2) překládání cizího názvu do češtiny, případně počeštění českými přivlastňovacími příponami a koncovkami (*Washington Street* – *Washingtonova ulice*); tento způsob nachází uplatnění především v překladech krásné literatury a obecně v textech, v nichž nezáleží na tom, aby čtenář znal přesnou podobu názvu v originále. 3) využití tzv. nominativu jmenovacího, tj. kladení českého druhového obecného jména před cizí název jako celek (*náměstí Place de la Concorde*); tento způsob Knappová doporučuje např. pro texty určené dětským čtenářům či do průvodců. 4) spojení českého obecného jména se základem původního názvu (*ulice Royal*); nejméně používaný způsob.²³ Ve španělštině je situace nakládání s urbanonymy podobná (srov. Moya 2000: 59-60).

2.3.5. Překlad chrématonym

Je zřejmé, že ačkoli se některá chrématonyma zpravidla nepřekládají (názvy firem či průmyslových výrobků), většina ostatních jmen lidských výtvorů se překládat bude; je proto s podivem, že překladem chrématonym se v českém prostředí doposud žádný z autorů do hloubky nezabýval. Jedinou oblast, kterou berou teoretici překladu v potaz, je oblast názvů překládaených uměleckých děl, především literárních.

Překládáním knižního názvu se zabýval např. Levý, který říká, že „...i pro knižní název [má] každá literatura své specifické národní formy, tj. formální principy závislé na jazykovém materiálu a s ním spojených materiálových konvencích“ (1998: 155) a dále např. Z. Kufnerová, která poukazuje na dobové konvence: „v obrození se např. uplatňovala snaha o poutavé tituly lákající čtenáře, ve 20. letech [20. století] zase pozorujeme výrazné úsilí nadpis naturalizovat, uvádět do domácího kontextu“ (1994: 149) a také na vliv tradice, která může mj. vést k tomu, že se vžívají překlady zastaralé

²³ Knappová (1967) se zmiňuje i o dalších faktorech, které ovlivňují nakládání s cizojazyčnými názvy v českých textech: roli hraje například srozumitelnost cizího obecného jména v českém prostředí (srozumitelná jsou např. francouzská slova jako *avenue* a počeštěné *bulvár*, německá slova *platz*, *strasse*, či anglická *street* a *square*), dále tradice užívání cizího názvu v českém prostředí (některé cizí názvy se v češtině již vžily, např. *Hyde Park*, *Times Square*; jiné se naproti tomu vžily v českém překladu, např. *Rudé náměstí*, *náměstí Sv. Marka*; některých názvů se dokonce používá jako metonymických označení, např. *Wall Street*, *Scotland Yard*; srov. též Moya 2000: 135-6) a v neposlední řadě pořadí jmen v užitém cizím názvu (někteří překladatelé a autoři se snaží vyhýbat tautologii, k níž nezbytně dochází při využití nominativu jmenovacího, a proto radši využijí jiný způsob uvádění cizího toponyma).

nebo dokonce chybné (Tolstého román *Vojna a mír*, Stendhalův román *Červený a černý*) (1994: 151). Je samozřejmě potřeba brát v úvahu i další faktory, jako jsou stylové zvyklosti cílového jazyka nebo rozličné mimojazykové důvody (znalost reálií u předpokládaného čtenáře, vliv nakladatele apod.).

Ve španělském prostředí se překladem chrématonym do určité míry zabývá Moya (2000): v jedné z kapitol se např. věnuje převádění názvů cizích měn do španělštiny, také se zabývá názvy bank, léčiv či svátků; jednu celou kapitolu věnuje obsáhlému zpracování politické onomastiky a v další popisuje překládání názvů uměleckých děl.

Co se týče právě překladu názvů uměleckých děl, cituje Moya (2000: 140-1) Ch. Nordovou a jejích šest funkcí, přisuzovaných titulům děl (především literárních): 1) funkce distinktivní (identifikovat text), 2) funkce metatextová (informovat o existenci textu), 3) funkce deskriptivní/referenční (popisovat text), 4) funkce expresivní (vyjádřit hodnocení textu), 5) funkce fatická (navázat kontakt mezi vysílatelem a příjemcem) a 6) funkce operativní (vzbudit ve čtenářích zájem). Funkce 1), 2) a 5) jsou vlastní všem titulům a nepůsobí tedy při překladu problémy. Zbývající funkce však problémy působit mohou. Moya zdůrazňuje, že někdy je doslovný překlad názvu díla nevhodný a že přeložený název musí především být funkční v cílové prostředí a až potom věrný (srov. Kufnerová 1994: 150)

O názvech děl hudebních Moya říká, že v hudbě klasické se obvykle překládají, v hudbě moderní se uvádí v původní podobě, ačkoliv v případě potřeby se může překlad uvést např. v závorce za daným názvem (2000: 145). Názvy filmů se podle Moyi překládají volněji než názvy literárních děl; může tomu tak být proto, že překladatel názvu filmu je (na rozdíl od překladatele literárního díla) anonymní a také proto, že názvy filmů více než jiná chrématonyma musí plnit funkci operativní (2000: 147-8). Podobně Kufnerová (1994: 152-3) upozorňuje na to, že při překládání titulů filmových děl dochází v češtině k četným chybám a zásahům do originálního znění, často z důvodu nedostatečné kvalifikovanosti a odpovědnosti překladatele. Vždy samozřejmě existuje možnost název filmu nepřekládat (ve španělštině i v češtině tak máme filmy *Pretty Woman* či *Pulp Fiction* aj.); v češtině se tato tendence objevuje čím dál tím častěji. Často také film v překladu obdrží název zcela nový (Moya uvádí např.

Behind closed doors – Pasión desmedida, 2000: 151).²⁴ Roli hraje i filmový žánr (tituly komedií se budou překládat jinak než např. tituly thrillerů) a samozřejmě dobové a místní konvence a očekávání diváků.

Jedním z mála, kdo mluví o překladu chrématonym (jmen objektů jako jsou obchodní značky, ochranné známky či patentované výrobky) je Newmark (1988: 215-6). Říká, že obvykle se tato jména zachovávají v původní podobě a v případě, že v cílové kultuře není daný výrobek všeobecně znám, se k nim připojuje obecné jméno jako klasifikátor (*Tampax – un tampon Tampax*), potom ovšem jde o explicitaci.

2.3.6. Překladatelské postupy při překládání vlastních jmen

Je zcela zjevné, že stanovit obecně platný přístup k překladu vlastních jmen je velmi obtížné. Většina autorů navrhuje vlastní sadu postupů či strategií, které se mohou (ale nemusí) překrývat. Některé možné postupy jsme již nastínili v částech věnovaných překladům jednotlivých tříd propriet. Králová (2008: 92) vychází z prací J. Levého, M. Knappové, Ch. Mougoyanni a M. B. Fischera a shrnuje jejich návrhy do následujícího seznamu překladatelských strategií:

- a) **Kalkování** – tento postup se využívá především tam, kde je součástí propria obecné jméno: č. *Černé moře* ~ šp. *Mar Negro* ~ fr. *Mer Noir* ~ ang. *Black Sea* ~ něm. *Schwarzes Meer* (Mougoyanni 2001). Franco (2000: 86) mluví o *lingvistickém překladu* a zahrnuje sem i příklad *New York ~ Nueva York*.
- b) **Výpůjčka / transkripce** – tento postup zahrnuje i možné pravopisné přizpůsobení: *Berlin* ~ č. i šp. *Berlín*; *Texas* ~ šp. (z historických příčin) *Tejas* (Mougoyanni 2001: 48); v naší práci jsme používali souhrnný pojem naturalizace (pro počešťování a pošpanělšťování pravopisu). Franco (2000: 84) zde používá termíny *opakování*, *ortografická adaptace* a *terminologická adaptace* (uvádí je jako tři oddělené strategie) a dodává, že zachováním

²⁴ Kuriózní jsou případy, kdy je název filmu přeložen prostřednictvím třetího jazyka nebo dokonce jazyka stejného. Moya (2000: 156) uvádí několik příkladů ze španělského prostředí: film *Heart Condition* – ve Španělsku *Black Ghost*; podobně *Raising Arizona* – *Arizona Baby*. V České republice jsme se setkali s filmem, který se v originále jmenuje *Step Up*, u nás byl ale uveden pod názvem *Let's Dance*. Domníváme se, že toto je způsobeno snahou o exkluzivitu a světovost, ovšem při zachování určité srozumitelnosti; případně též snahou nalákat mladé publikum (anglické sousloví *let's dance* – „pojďme tančit“ – považujeme mezi mladou generací za poměrně lehce srozumitelné; podobně je ve většině jazyků srozumitelné anglické slovo *baby*).

původní podoby jména může dojít ke ztrátě konotací, které toto jméno ve výchozí kultuře mělo.

c) **Substituce** – může být dvojího typu:

- a. různé varianty jednoho osobního jména, především křesťanského (řecko-latinského, příp. hebrejského) původu: č. *Jan* ~ šp. *Juan* ~ fr. *Jean* ~ ang. *John* (Mougoyanni 2001: 48); k substituci ale může docházet i u toponym: něm. *Mainz* ~ č. *Mohuč* ~ šp. *Maguncia* (Králová 2008: 92).
- b. nahrazení „kulturním ekvivalentem“, zejména v případě toponym: něm. *Markplatz* ~ šp. *Plaza Mayor* (Fischer 2006: 228, in Králová 2008: 92). Moya (2000: 49) za kulturní ekvivalent považuje i případ jako *Seattle*, *el Santiago lluvioso de los americanos* (zvýraznění jako v originále), ačkoli zde se spíše jedná o explicitaci.

Jak podotýká Králová (2008: 92), mezi španělštinou a češtinou existuje speciální typ substituce v případě pojmenování měst a dalších zeměpisných útvarů či institucí, která jsou ve výchozí kultuře běžně srozumitelnými metonymickými názvy: ve Španělsku např. *Ciudad Condal* ~ *Barcelona*, *Ciudad Imperial* ~ *Toledo* atd. Moya (2000: 121; ve shodě s Newmarkem) v této souvislosti mluví o *referenčních synonymech* (např. *Nueva York* ~ *la Gran Manzana*), která se ze jmen obecných mohou změnit v plnohodnotné identifikátory podobné vlastním jménům; jejich funkcí je však především zajišťovat kohezi textu a zamezit repetici.

- d) **Explicitace** – zde se jedná o doplnění informace, zejména kulturní povahy: něm. *Bundeshaus* ~ šp. *Bundeshaus, la sede del Parlamento Federal* (Fischer 2006: 228, in Králová 2008: 92). Franco (2000: 87-8) dělí explicitaci na *vnětextovou vysvětlivku* (*glosa extratextual*), což bude např. poznámka pod čarou či opatření textu poznámkovým aparátem nebo slovníčkem; a *vysvětlivku vnitrotextovou* (*glosa intratextual*), což je explicitace přímo v textu. Explicitací se obsáhle zabývá také Moya (2000: 111), který říká, že explicitace u vlastních jmen v překladu do velké míry závisí na tom, komu je text určen (tj. jaké presupozice má předpokládaný čtenář textu), a že informace doplněná překladatelem může být kulturního, technického či lingvistického charakteru

(podle Newmarka) a dále může jít o informaci ikonickou (neverbální), editorskou (např. doplnění podnadpisu) a „přiznání nevědomosti“ (*confesora de ignorancia*); poslední tři však neilustruje žádnými příklady. Moya dále dodává, že explicitace, která byla v originále, se naopak v překladu může v některých případech vynechat: to když se jedná o vysvětlivku u vlastního jména, které je v cílovém společenství známé (2000: 118).

- e) **Generalizace** – do tohoto postupu zahrnuje Fischer (2006: 228, in Králová 2008: 92) nahrazení vlastního jména apelativem: něm. *Berliner Dom / Kölner Dom / Berner Münster* ~ šp. *catedral*. (srov. též Moya a jeho pojem *referenční synonyma*; 2000: 121-38). Podle Králové (2008: 92) se zde ale jedná o obecnější vztah proprium-apelativum, který může vyjadřovat textovou kohezi a koherenci a v některých jazycích může být jeho využití při překladu omezeno dalšími faktory (např. v češtině absencí kategorie členu).

Franco (2000: 92) uvádí ještě jako strategii **vynechání** (*omisión*), které se částečně překrývá s generalizací (např. *United States Senate* ~ *Senado*), ale zahrnuje i případy, kdy je vlastní jméno (nebo věta či větší úsek textu, který jej obsahuje) v překladu zcela vynecháno.

3. Empirická část

3.1. Analyzované texty

Jedná se o texty publicistické. Texty napsané v publicistickém funkčním stylu plní především funkci informativní, ale vedle toho je nezanedbatelná i funkce přesvědčovací, nezřídka (u některých útvarů, jako např. fejetonu) i funkce estetická. Publicistický styl je však velmi mnohotvárný: texty sahají od stručných novinových zpráv až k subjektivním komentářům, rozlišujeme publicistiku politickou, sportovní apod. Publicistický styl se dále vyznačuje značnou dynamičností a jistou modelovostí způsobů vyjádření. Dalším projevem jsou publicismy, které často mohou mít podobu hovorové frazeologie (*táhnout za jeden provaz*) či novinářských klišé (Čechová, Chloupek a kol. 2003: 206-244; Knittlová a kol. 2010: 191). Co se týče dalších lexikálních prostředků, publicistický styl zpravidla nepoužívá specifických odborných termínů; naopak hojně využívá různých prostředků hodnotících a běžně se též objevují číslovky, zkratky, značky, a právě vlastní jména a názvy.

Ve španělštině je publicistický styl (*estilo periodístico* – tj. styl novinářský) charakterizován jako forma, kterou novinář dává svým textům, a která je závislá na subjektivních kvalitách a typu textu (Martínez de Sousa, 2003: 185). Martínez de Sousa (2003: 185) dále poznamenává, že v rámci publicistického stylu se mohou i jednotlivé texty v rámci jedné publikace lišit v závislosti na pisateli, typu textu a sekci, do které text spadá, a vyděluje styl informativní (zprávy, reportáže atd.), styl zábavný/fejetonistický (pro texty na pomezí publicistiky a beletrie, jako např. fejetony, eseje, humoristické texty apod.), a styl telegrafický pro ty nejkratší zprávy.²⁵

Námi zvolené texty jsou anotace. Anotace je krátká písemná informace o nějakém dokumentu (textu, filmu atd.), stručná charakteristika určitého díla. Anotace mohou být pevně připojeny k dokumentu, k němuž se vztahují (např. anotace k diplomové práci, na záložce knihy), nebo existují nezávisle na něm (krátké recenze či shrnutí v kulturních průvodcích – tak jako v našem případě). Anotace je nejčastěji

²⁵ Martínez de Sousa (2003: 185) také dodává, že většina španělských periodik či televizních stanic má vlastní stylovou příručku (*libro de estilo*), která shrnuje pravidla, dodržovaná daným médiem, a kterou se jeho zaměstnanci musí řídit.

krátkým shrnutím obsahu dokumentu a dostupných informací o něm, mohou obsahovat také hodnotící či kritické poznámky autora, čímž se blíží k útvaru recenze.²⁶²⁷ Jedná se tedy o redukovaný text stručně charakterizující obsah dokumentu a popř. informující o autorovi, zaměření, vědecké nebo umělecké hodnotě dokumentu. Anotace může mít vysvětlující nebo doporučující charakter a obsahovat informace převzaté z jiných dokumentů. Funkce anotace je především signální (upozorňuje na existenci anotovaného dokumentu). Ve spojení s bibliografickými záznamy anotovaných dokumentů se anotace publikují např. v nakladatelských a knihkupeckých katalozích, v anotovaných bibliografiích apod. Podle charakteru zpracování lze vydělit informativní, doporučující, textologickou, analytickou, skupinovou, bibliografickou, nakladatelskou, redakční a autorskou anotaci.²⁸ Charakteristickým rysem anotace je tedy stručnost a kondenzovanost, nezřídka daná omezením prostoru, v němž bude uveřejněna. K přesvědčování čtenářů používá anotace podobné prostředky jako recenze, ovšem na rozdíl od recenze si autor musí dávat pozor, aby neprozradil příliš mnoho informací. Naopak musí uvést důležité informace o místě a času konání, účinkujících, ceně vstupného apod.

Ve španělštině se anotaci někdy říká *apostilla* (Benito (2001: 19) ji charakterizuje jako krátký text, který vysvětluje, objasňuje a doplňuje zprávu či informaci zpravidla jiného autora, obvykle uvedený na okraji či na konci textu, k němuž se vztahuje; někdy může jít o kritiku daného textu), či *sinopsis* (krátký souhrn informací o určitém díle, které má divákovi v adekvátní a stručné formě poskytnout relevantní informace; neměl by obsahovat detaily o rozuzlení díla, protože hlavní funkcí je vzbudit ve čtenáři zájem o dané dílo. O tomto typu textu se mluví především v souvislosti s filmovým průmyslem; jedná se tedy o určité resumé filmu s uvedením informací o autorovi, zemi původu, roku vzniku, distribuční společnosti apod.).²⁹

²⁶ Recenze je smíšený žánr, na pomezí mezi stylem publicistickým a naučným. Neužívá odborné termíny a složitou syntax, spíše vyžaduje živost, naléhavost a působivost. Často zahrnuje čtenáře do promluvy pomocí první osoby plurálu, „rozhovor“ se čtenářem se naznačuje i druhou osobou plurálu. Autor recenze se také může nechat „zastupovat“ čtenářem (*Při čtení knihy si čtenář uvědomuje...*). V recenzi je více než kde jinde patrné hojné využití hodnotících adjektiv a adverbii; to je dáno tím, že recenze je zpravidla subjektivnější než text, který plní pouze informativní funkci. (srov. Knittlová a kol. 2010: 195)

²⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Anotace>

²⁸ http://vydavatelstvi.vscht.cz/knihy/uid_es-005/hesla/anotace.html

²⁹ <http://es.wikipedia.org/wiki/Sinopsis>

Nejvíce se pak tento typ textu blíží recenzi či kritice (*reseña, crítica*), která se stala běžnou součástí španělského publicistického stylu. Recenze má jako text především tyto funkce: a) informovat a orientovat, b) motivovat a přesvědčit (Sánchez Lobato 2006: 475). Je třeba také vždy brát v úvahu cílové čtenáře (může se jednat o velmi heterogenní skupinu: čtenáře, kteří čtou recenze jen pro své potěšení, čtenáře, kteří především chtějí nalézt informace o daném díle apod.). Tato konstatování se vztahují i na anotaci; u té je nicméně třeba brát v úvahu to, že její autor zpravidla nebude uvádět svůj názor na kvality anoncovaného díla.

U našich textů tedy převažuje funkce informativní (informovat čtenáře o daném dokumentu – filmu, koncertu, výstavě a jiných kulturních událostech) a přesvědčovací (přesvědčit čtenáře, aby danou událost navštívili). Přesvědčovací funkce je často zdůrazněna doplněním textu fotografií, ilustrací či mapou. Estetická funkce je zde zastoupena zřídka anebo vůbec.

3.2. Charakteristika analyzovaných textů

Původní české texty jsme čerpali z pražského kulturního týdeníku Houser, který zdarma vydává a do kin a dalších kulturních zařízení distribuuje vydavatelství Grand Princ, a to konkrétně z rubriky Kulturní tipy. V této rubrice jsou uveřejňovány krátké texty o různých kulturních akcích v Praze. Tyto anotace mívají zpravidla okolo 100 slov, mohou však být i o něco kratší či delší (70-180 slov) a vždy jsou doplněny fotografií, vztahující se k tématu. Španělské původní texty a překladové texty jsme převzali z kulturního programu Institutu Cervantes v Praze. Anotace v tomto kulturním průvodci jsou nejrůznějších délek (nejkratší anotace k filmům mívají okolo 25 slov, delší anotace k významnějším událostem mohou mít až 200 slov). Průměrná délka textů však byla i zde 100 slov, a i zde jsou texty zpravidla doplněny odpovídající fotografií či dokonce mapou.

Španělské a překladové texty jsme čerpali ze dvou vydání Kulturního programu Institutu Cervantes (jaro 2011 a léto 2011) a texty české ze tří vydání týdeníku Houser z přibližně odpovídajícího časového období (duben, květen a červen 2011). Všechny vzorky jsou v délce přibližně 5800 slov.

3.2.1. Charakteristika původních českých textů

Jak již bylo řečeno, jedná se o krátké anotace různých kulturních událostí (festivaly, koncerty, filmy, divadlo, výstavy, párty), konajících se v Praze v daném časovém období. Jejich funkce je tedy především informativní, ale do velké míry i persuasivní, což se projevuje zejména využitím hodnotících a expresivních výrazů nejen v textu samotném, ale velmi často již v nadpisu, který je tím prvním, co má čtenáře upoutat (*nejvýznamnější výstava, poutavé propojení hudby a sportu, velké pivní mecheche, výpravné fantasy, legenda, ikona, frajer, nářez, slavný, zaválet*) či využitím řečnických otázek ve snaze čtenáře zapojit do dialogu (*Jaké to je, stát se všemocným?; Lze spojit mužský a ženský svět?*) V nadpisu je také obvykle uveden název akce (interpreta, filmu) a místo konání. Nadpisy jsou zpravidla vytištěny tučně, někdy je tučně pouze jeho část. Zároveň je podle konvence týdeníku u každého textu podnadpis, obsahující údaj o žánru, místě a času konání události.

Autor textu není znám, je tedy anonymní, institucionální; musí se držet daných konvencí (stanovená délka textu, vyhrazený prostor – dvoustránka v každém čísle týdeníku, podnadpis, snaha co nejvíce upoutat a zaujmout). Předpokládáme však, že dané anotace píše několik redaktorů týdeníku. Houser je určen především mladým, moderním městským lidem, což se projevuje jednak ve výběru anoncovaných akcí, dále v lexiku, které odpovídá dynamičnosti publicistického stylu a době, ve které texty vznikají (*odvaz, pecka* – ve smyslu úspěšné písně, *pařit* atd.; využívání zkratk, deminutiv, hypokoristik – *fajnová kapelka, Toustíci, Plastici, Crosska, Rockcaféčko*), i ve slohu (oslovování čtenářů: *milovníci piva zbystřete!, můžete si užít, máte možnost zakusit chuť, těšit se můžete, vydejte se do divadla* atd.; kladení řečnických otázek: *No, nezní to jako lákavý program na čtvrteční večer?*). Autoři, ačkoliv jsou anonymní, často své postoje vyjadřují přímo v první osobě (*tomu říkám odvaz, zvláštní pozornost bych rád věnoval* atd.) Rychlost, s jakou anotace pravděpodobně musí vzniknout, se odráží i v občasných překlepech a pravopisných či interpunkčních chybách (*Rarra Avis* místo *Rara Avis*, *Ježuro Tull* místo *Jethro Tull*, *Eddie Moraje* místo *Eddie Mora je* apod.). I při zdatelné snaze o originalitu se autoři často nevyhnou různým (i novinářským) klišé (*léto se přibližuje milovými kroky, objevit kouzlo nakupování, není třeba obsírně představovat, s legendami se roztrhl pytel*), což je ovšem ve shodě s konvencemi daného žánru.

3.2.2. Charakteristika původních španělských textů

Kulturní program Institutu Cervantes otiskuje anotace, které upozorňují především na události týkající se Španělska či španělsky mluvících zemí (festivaly, filmy, koncerty, přednášky, konference, workshopy, výstavy, divadelní a taneční představení). Neomezuje se pouze na Prahu, ale uvádí i kulturní akce z jiných míst České republiky, kterých se např. účastní španělští umělci apod. Funkcí těchto textů je tedy informovat, ale do velké míry i přesvědčovat. Na rozdíl od textů českých se však španělské anotace nesnaží událost „prodat“ již v nadpisu; nadpisy jsou zde především informativní, tj. obsahují zpravidla pouze název či stručnou charakteristiku anoncované události. Persuasivní funkce se však projevuje v textech samotných, především v lexiku (využití hodnotících adjektiv: *proyecto innovador, prestigioso conjunto, espectáculo atractivo y emotivo, un evento único* atd.) i v tom, že je většina textů doplněna odpovídající fotografií či ilustrací. U každé anotace je vždy tučně vytištěný nadpis a zpravidla několik podnadpisů, obsahujících údaje o místě a čase konání, jménech účinkujících apod., případně také stručnou charakteristiku akce.

Kulturní program vychází čtyřikrát do roka a vždy shrnuje akce konané během období tří měsíců. Lze tedy předpokládat, že texty nevznikají rychle a bez přípravy; nicméně i zde nacházíme občasné pravopisné chyby a překlepy (*Embajada de Austira* místo *Austria, České Budejovice*), ačkoli v menší míře než u textů českých. Zaznamenali jsme však nesrovnalosti v psaní velkých písmen názvů některých akcí či institucí – nejspíše tam, kde si autor není jist, zda se jedná o vlastní jméno v pravém slova smyslu (*el Mes de la Cultura Española x del mes de la cultura española*).

Autor textů je institucionální, anonymní; na rozdíl od českých textů se zde téměř nevyskytuje vyjadřování individuálního postoje (nikdy ne v první osobě; občas se vyskytne neosobní vyjádření typu *Sin duda esta va a ser una de las actuaciones estelares*, či zahrnutí autora do 1. os. plurálu: *partiremos desde, además de darnos a conocer*). Kulturní program Institutu Cervantes je určen široké veřejnosti (ovšem španělsky mluvící), proto se autor (autoři) v textech i v nadpisech snaží vyhnout přílišné hovorovosti, módním výrazům i snaze o příliš zjevné ovlivňování čtenáře.

3.2.3. Charakteristika překladových textů

Překladové texty jsme taktéž čerpali z Kulturního programu Institutu Cervantes. Jedná se o bilingvní zrcadlové vydání, tj. český překlad je uveřejněn souběžně vedle španělského originálu. Obě jazykové verze jsou navíc od sebe barevně odlišeny (španělština je vytištěna černě, čeština červeně, ovšem s možnými přesahy; pro zjednodušení analýzy jsme však toto pravidlo striktně dodržovali).

Překlady jsou určeny široké veřejnosti, především pak těm, kdo se zajímají o kulturu španělsky mluvících zemí. Jejich funkcí je tedy též informovat a přesvědčovat. Vzhledem k tomu, že se jedná o zrcadlové vydání, drží se překlady poměrně úzce originálu. I v překladech anotací jsme našli občasnou chybu či překlep (*Exile* místo *Ecole*, *Festival Gerc* místo *Grec*). České anotace jsou někdy kondenzovanější (a tudíž kratší) než španělské originály, což může být dáno i požadavkem místa (obě jazykové verze se zpravidla musí vejít na jednu stránku, popř. dvoustránku); někdy je však v češtině potřeba explicitace, která může texty opět prodloužit. Našli jsme rovněž anotaci, kde v české verzi byla oproti originálu věta navíc.

Charakteristickým rysem tohoto zrcadlového vydání je i to, že nadpisy a podnadpisy často nejsou přeloženy (především v situacích, kde by se název či jméno interpreta opakovalo; někdy však překlad není uveden ani tam, kde by měl ospravedlnění – zejména u názvů filmů, ale i jinde).

Jméno překladatele (překladatelů, je-li jich více) není uvedeno, jedná se tedy o překlady anonymní. Překladatel pochopitelně musí dodržovat konvence textu (stanovená délka textu, již institucionalizované překlady institucí, organizací, oficiální překlady názvů filmů či literárních děl, o nichž se text zmiňuje), ne vždy se mu však daří zachovat všechny informace v textu obsažené (viz vynechávání názvů) či dodržovat pravidla pravopisu (v některých případech jsme v překladech našli hned několik verzí překladu jednoho názvu, s malými i velkými počátečními písmeny).

3.3. Metodologie

Ve vybraném vzorku původních českých a španělských textů (o délce cca 5800 slov) jsme nejprve vyhledali vlastní jména, která jsme následně analyzovali z hlediska jejich funkce. Na základě srovnání výsledků těchto dvou analýz jsme potom určili konvence a funkce vlastních jmen v původních textech. Následně jsme analyzovali vlastní jména v překladu tak, že jsme vyhledali vlastní jména v původním španělském textu, jejich ekvivalenty v překladu a následně určili, jaká strategie byla použita při jejich převodu do češtiny a zda se funkce daného vlastního jména změnila či nikoliv.

3.3.1. Funkce vlastních jmen v původních textech

Při určování funkcí vlastních jmen v původních českých a španělských textech jsme se přidrželi rozdělení funkcí, které navrhuje Encyklopedický slovník češtiny (Karlík, Nekula, Pleskalová eds. 2002: 145). Je zřejmé, že většina vlastních jmen bude plnit více než jednu funkci. Všechna budou plnit a) funkci nominalizační, identifikační, individualizační a potažmo b) funkci diferenciací; tyto funkce tedy budeme brát jako dané a nebudeme se jimi dále zabývat (pouze vyčleníme ta jména, která plní pouze tyto funkce a žádné jiné). K těmto dvěma funkcím se tedy budou přidružovat další:

- c) funkce komunikativní
- d) funkce asociační, evokační, konotativní
- e) funkce ideologizující, mytizující a honorifikující
- f) funkce sociálně klasifikující, lokalizující
- g) funkce deskriptivní, charakterizační
- h) funkce expresivní, emocionální, psychologická.

Určování toho, jaké funkce v textu dané vlastní jméno plní, je do značné míry subjektivní proces: každý člověk si s sebou nese svůj soubor individuálních znalostí, zkušeností a presupozic, a proto na každého mohou daná propria působit jinak, vyvolávat odlišné emoce či konotace. Při analýze jsme se vždy snažili zhruba určit, jak by dané proprium působilo na běžného čtenáře daných textů.

K funkci komunikativní jsme v češtině i ve španělštině zařazovali jména, která určitým způsobem odráží vztah pisatele (potažmo čtenářů) k danému jménu –

hypokoristika, přezdívky (v češtině *Rockcaféčko*, *Plastici*, *Lucinka*; ve španělštině *Purita*, *don Plutarco*), dále zkratky, u nichž není uveden celý název instituce (v češtině *FAMU*, *AMU*; ve španělštině *RESAD*), univerbizované názvy, uvedené v textu ještě před plným názvem (v češtině: v *Crossu*, až dále v textu uveden celý název *Cross Club*; ve španělštině jsme však tento typ nezaznamenali), podobně zkrácené varianty jmen, které v textu následují až za plnou formou jména (*Phileas Fogg*, dále v textu už pouze *Fogg*; ve španělštině *Paola Requena*, dále v textu již jen *Paola*) a propria, u nichž autor nepodává explicitaci, neboť očekává, že čtenáři je znají (v češtině *SuperStar*; ve španělštině *la Revolución*, kdy je myšlena Kubánská revoluce, nebo *las Canarias* místo *las Islas Canarias*). Ve španělštině se zde dále jednalo o propria, jež byla uvedena ve španělštině s původním českým názvem v závorce či naopak (*Vesmír* (*El Universo*), nebo *Perú bajo la piel* (*Peru pod kůží*)).

Funkci asociační bude pochopitelně plnit řada vlastních jmen, vzhledem k tomu, že nejvíce jsou v našich textech zastoupena chrématonyma. V obou textech jsme tedy k funkci asociační, evokační a konotativní zařazovali názvy filmů, knih, výstav, kin, klubů, hudebních skupin apod. (v češtině *Kino Lucerna*, *Divadlo Gong*, filmy *Hanebný pancharti*, *Království zvěrstev*, festivaly *Pražské jaro*, *Folkové Podviní* atd.; ve španělštině festival *Transteatral*, řada filmů, např. *Todo lo quo sube*, *La mujer sin piano*, výstava *Simetrías secretas* atd.). Vzhledem k tomu, že španělské texty se týkají akcí konaných v České republice, jsou tu názvy kin i divadel uváděny v původní české podobě, a tudíž ve španělském čtenáři žádné konotace či asociace vzbuzovat nebudou: proto je do této kategorie nezapočítáváme. Je zřejmé, že v dnešní době už s sebou většina jmen nese určité asociace a konotace (např. *Pavel Zedníček* – známý český herec), ovšem funkci d) jsme uváděli pouze v případě, že se projevovala markantněji (např. *Divadlo Kalich*).

Funkci ideologizující, mytizující a honorifikující plní v obou textech řada vlastních jmen (v naprosté většině případů jde o chrématonyma): v češtině např. *Rudolfinum*, *Dvořákova síň*, *Domov Sue Ryder*, *Divadlo Kalich*, nebo *Tesla Arena*, *Coca-Cola Popstar* (nazvané podle sponzorů/zakládajících společností); ve španělštině *Instituto Cervantes*, *Universidad Carolina*, *Institut Ramon Llull*, *premio Goya*, *Biblioteca Carlos Fuentes* atd. Ve španělštině jsme však našli i honorifikující antroponymum *Lídice*.

K vlastním jménům, která plní funkci sociálně klasifikující a lokalizující, jsme řadili zejména ta, která daný jev určují jako cizí (některá cizí antroponyma tam, kde je to relevantní z hlediska funkce textu (v češtině např. *Diego*, *Fiona* v anotaci divadelní hry uváděné v českém divadle; *Shosanna*, *Hans Landa* – tato jména zařazují své nositele i z hlediska národnostního, *Carmen Morejón* jako členka české hudební skupiny; ve španělštině např. *Jan Budař* jakožto herec v hlavní roli španělského filmu), v některých případech se bude jednat i o toponyma (v českých textech např. *Československo*, ve španělských např. *Euskadi* – název pro Baskicko v baskičtině) či chrématonyma (ve španělštině právě názvy kin či divadel, ponechané v původní české podobě; v češtině např. hudební skupina *Bagatica – Volnaja Stanica* či televizní stanice *MTV Europe*).

Funkci deskriptivní a charakterizační plní v obou textech zejména názvy institucí (v češtině *Národní divadlo*, *Městská knihovna*, *Centrum současného umění*; ve španělštině *Embajada de España en Praga*, *Real Escuela Superior de Arte Dramático de Madrid*) a událostí typu *Pražský pivní festival*, *Koncert proti AIDS* (v češtině) a *Mes de la Cultura Española* či *Festival Internacional de Danza Contemporánea y Teatro en Movimiento* (ve španělštině), ale i některé další (např. v češtině je do velké míry deskriptivní název filmu *Lola běží o život*, ve španělštině přednáška *Joven literatura española en el contexto europeo*); a samozřejmě mluvící jména (v češtině jsme např. našli literární postavu jménem *Proklouz*, ve španělštině jsme však žádné mluvící jméno nezaznamenali).

A konečně k funkci expresivní, emocionální a psychologické řadíme opět hypokoristika a přezdívky (*Rockcaféčko*, *Toustíci*, *Radůza* v češtině, *Purita*, *Malamadre* ve španělštině), expresivně (či cize) působící jména a názvy (*Vlad Napichovač*, *Jan Kořínek & Groove feat. Najponk*, *Balbínova poetická hospůdka*, *Krucipüsk*, *Hanebný pancharti*, *STODVACET!* v češtině, *En la Lona* („švorc“), *Daily Soundscapes*, *DE.SIGN*, *Kraft* ve španělštině) nebo názvy jež působí expresivně díky své výslovnosti (v češtině např. *Foggy Fogosh*, ve španělštině *Bambalina*).

Pouze nominalizační, individualizační, identifikační a diferenciační funkci plní v obou textech především osobní jména a toponyma, v některých případech i chrématonyma (např. názvy hudebních skupin, jejichž původ či motivace jsou zcela neprůhledné, a jejich úkolem je tedy pouze čtenáře informovat).

Vzhledem k tomu, že většina vlastních jmen plní několik funkcí najednou, jsme počítali celkové zastoupení funkcí u vlastních jmen (tj. kolikrát je daná funkce zastoupena u všech vlastních jmen, nalezených v daném textu).

Pochopitelně jsme si vědomi metodologických problémů vyplývajících ze značné subjektivity určování funkcí vlastních jmen, což může vést k nepřesnostem v našem výzkumu a také k tomu, že výsledky naší analýzy nebudou zcela směrodatné. Přesto však doufáme, že naše snaha bude přínosem k dané problematice.

3.3.2. Překladatelské strategie užití při převodu vlastních jmen

Při analýze překladových textů jsme našli celkem 617 výskytů vlastních jmen (včetně případů, kdy se vlastní jméno objevilo pouze v překladu). Při určování strategie, která byla využita při jejich převodu, jsme vycházeli z dostupných prací Králové (2008), Franca (2000) a Moyi (2000) a navrhuje následující kategorie:

1. **Překlad** – zde se bude jednat o volnější převedení propria (především u názvů knih, filmů, některých festivalů apod.)
2. **Kalk** – doslovný překlad propria
 - a. kalk se stejným pravopisem velkých a malých písmen
 - b. kalk s odlišným pravopisem velkých a malých písmen (podle rozdílných pravopisných konvencí v daném jazyce, nebo z důvodu chybného určení, zda se jedná o proprium či nikoli)
 - c. kalk za použití zkratky
3. **Výpůjčka** – zachování stejné ortografické podoby jména, včetně možných pravopisných změn při skloňování
 - a. u ženských jmen – zda je přechýleno či nikoliv
4. **Transkripce** – pravopisné přizpůsobení jména
5. **Substituce**
 - a. ekvivalentním propriem
 - b. kulturním ekvivalentem
 - c. změna slovního druhu: případy, kdy je proprium v originále nahrazeno v překladu adjektivním výrazem, odvozeným z daného propria

- d. Změna slovního druhu: případy, kdy je adjektivní výraz v originále v překladu nahrazen *propriem*, z něhož byl adjektivní výraz odvozen

6. Explicitace

- a. doplnění zcela nové informace, jež v originále nebyla
- b. zachování *propria* a explicitace
- c. ztráta explicitace
- d. zopakování či vynechání *propria* z důvodu koheze
- e. nahrazení *apelativa* odpovídajícím *propriem*

7. Generalizace

8. Vynechání *propria* (zejména v nadpisech)

Je samozřejmé, že v řadě případů jsme museli přikročit k zařazení daného *propria* do několika kategorií, což při uvádění výsledků zohledníme. Co se týče chrématonym, rozhodli jsme se, že ačkoli jsou některá chrématonyma složena z dalších typů *proprií* (zejména toponym), budeme je brát jako celek a podle toho zařazovat do kategorie. Na zacházení s daným toponymem (či jiným typem *propria*) tedy nebude brán zřetel.

Překladem tedy rozumíme volnější převedení názvu (zejména u filmů, knih, přednášek, některých festivalů), např. *El Soberbio Orinoco – Na vlnách Orinoka* (zde si překladatel musel ověřit, pod jakým názvem vyšel román v češtině), nebo *Los teatros en riesgo, en la ciudad contemporánea - Městská divadla dneška v ohrožení* apod. Kalkem pak rozumíme doslovný překlad (*el Instituto Cervantes – Institut Cervantes, Oscar a la Mejor Película Extranjera – Oscar za nejlepší zahraniční film, nebo El Festival Internacional de Música de Cámara EuroArt Praha – Mezinárodní festival komorní hudby EuroArt Praha*). Jsme si vědomi toho, že mezi kalkem a překladem v našem pojetí je velmi tenká hranice, nicméně výhodou tohoto rozdělení je, že lze určit, kdy překladatel přistupoval k vlastnímu jménu volněji (např. v zájmu zachování funkcí, které dané *proprium* plní). U obou těchto kategorií jsme si zároveň všimli toho, zda se v obou jazycích liší pravopisné konvence,³⁰ zda překladatel využívá zkratky a zda je dané jméno doplněno informací navíc (v tom případě jej budeme zařazovat do kategorie explicitace).

³⁰ Při ověřování správnosti pravopisu jsme se drželi publikací Pravidla českého pravopisu (2010), Ortografía de la lengua española (2010) a slovníčku, uvedeného v publikaci Martínez de Sousa Dicionario de uso de las mayúsculas y minúsculas (2007).

Pod pojmem výpůjčka pak chápeme zachování původní podoby jména či názvu (*DE.SIGN, Margalida Escalles* apod.), u ženských příjmení jsme si pouze všimli toho, zda jsou v překladu přechýlena či nikoliv. Transkripce pak zahrnuje pravopisné přizpůsobení původní podoby propria (*Praga – Praha, Francia – Francie* atd.)

Pod pojmem substituce pak ve shodě s Královou (2008) a Mougoyanni (2001) chápeme jednak nahrazení propria ekvivalentem propria zavedeným v cílovém jazyce (tedy substituce v pravém slova smyslu: např. *España – Španělsko, Polonia – Polsko*), dále substituci kulturním ekvivalentem (*Ingeniería Electrónica – vysoká škola elektronická*) a v našich textech sem započítáváme též změnu slovního druhu, a to dvojího typu: tam, kde je ve španělštině adjektivum, ale v češtině z důvodu srozumitelnosti proprium, z nějž bylo adjektivum odvozeno; a naopak (např. *bilbaino – z Bilbaa; una mujer ... de Madrid – madridská žena* atd.).

Strategie explicitace je považována za překladatelskou univerzálii, proto se jí budeme v našem výzkumu věnovat detailněji. V našich textech jsme zaznamenali několik druhů explicitace: doplnění zcela nové informace, která v původním textu vůbec nebyla (tedy v překladu se objeví proprium, které v původním textu nefiguruje, např. již zmiňovaná věta navíc: *Z jeho cest se zrodila tato kniha, jejíž struktura je odvozena od rozdělení Peru na 24 správních celků*, či doplnění informace o vydavateli a překladatelce knihy: *Garamond, přel. Jana Novotná* – tato informace je totiž relevantní pro českého čtenáře, pro španělského nikoliv), klasická explicitace, tedy zopakování daného propria a doplnění informace (např. *Luisa Etxenike – Luisa Etxenike, ...ze San Sebastiánu, El País – deník El País* apod.); ovšem vzhledem k charakteru textů (španělské texty se týkají událostí konaných v českém prostředí) jsme zaznamenali i postup opačný, tedy ztrátu explicitace tam, kde pro české čtenáře není daná informace potřebná (např. *el actor Miroslav Táborský – Miroslav Táborský*). Dále jsme se často setkali také se zopakováním či vynecháním propria z kohezních důvodů (především při převodu ze španělštiny do češtiny, z důvodu neexistence kategorie členu v češtině: *el artista – Díaz*, ale též při převodu ze španělštiny do češtiny: *Pedro, un hombre que dice tener muy buena memoria, no ha reconocido los adolescentes que viajan con él en un camión que los lleva al mercado. Durante el viaje Pedro charla...* – *Pedro sobě tvrdí, že má skvělou paměť. Mladíky, kteří s ním cestují na nákladním autě na trh, však nepoznává. Cestou si s nimi povídá...*). Dále do kategorie explicitace zařazujeme nahrazení apelativa ve španělštině

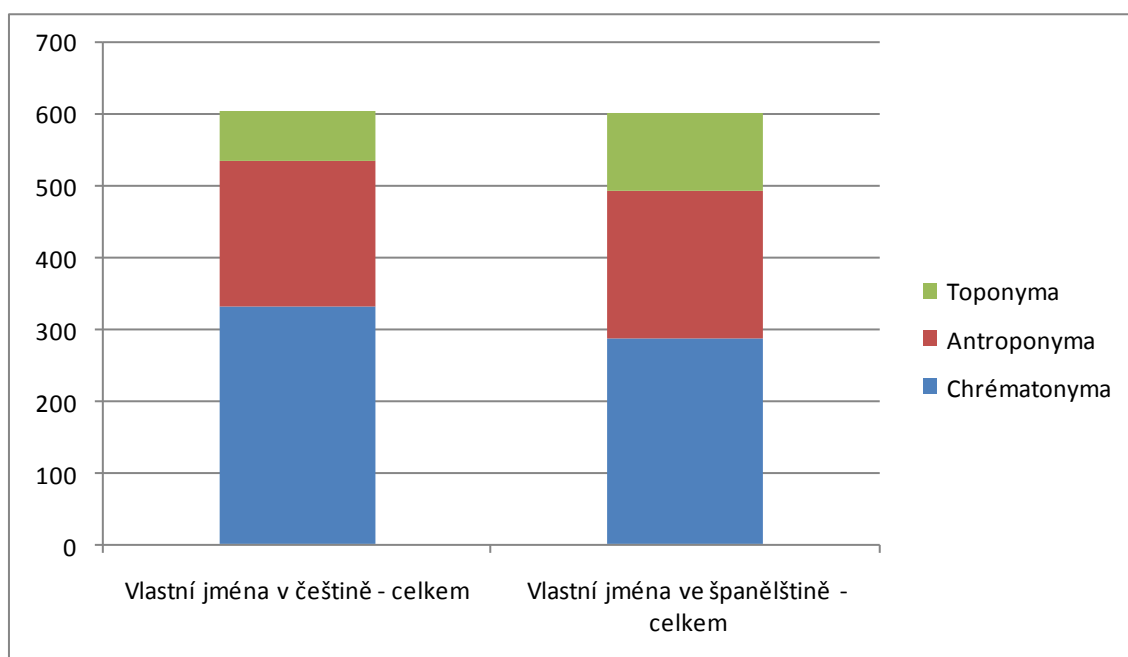
odpovídajícím propriem v češtině (tedy svým způsobem konkretizaci) např. *autor y director teatral – Eduardo Rovner*, a konečně sem jako ztrátu explicitace zařazujeme též celkové vynechání propria, v případech, kdy je pro české čtenáře informace srozumitelná z kontextu apod. (*llegará a la República Checa* – v češtině vynecháno).

V textech jsme našli v několika případech zastoupenou i strategii generalizace (např. *Jóvenes valores de la escenografía en la RESAD – Výtava*).

Poslední strategií je pak vynechání, které se bude týkat především již zmiňovaných nadpisů, ale několikrát k němu dojde např. u informací o místě konání akce (které jsou beztak zpravidla uváděny v původní české podobě, a plní především informativní funkci, aby je zájemci o danou událost snáze našli) či u dalších proprií, uvedených ve španělském textu (*Con la participación de la Asociación Luces de Bohemia* – v češtině vynecháno; tato kategorie se bude částečně překrývat se ztrátou explicitace).

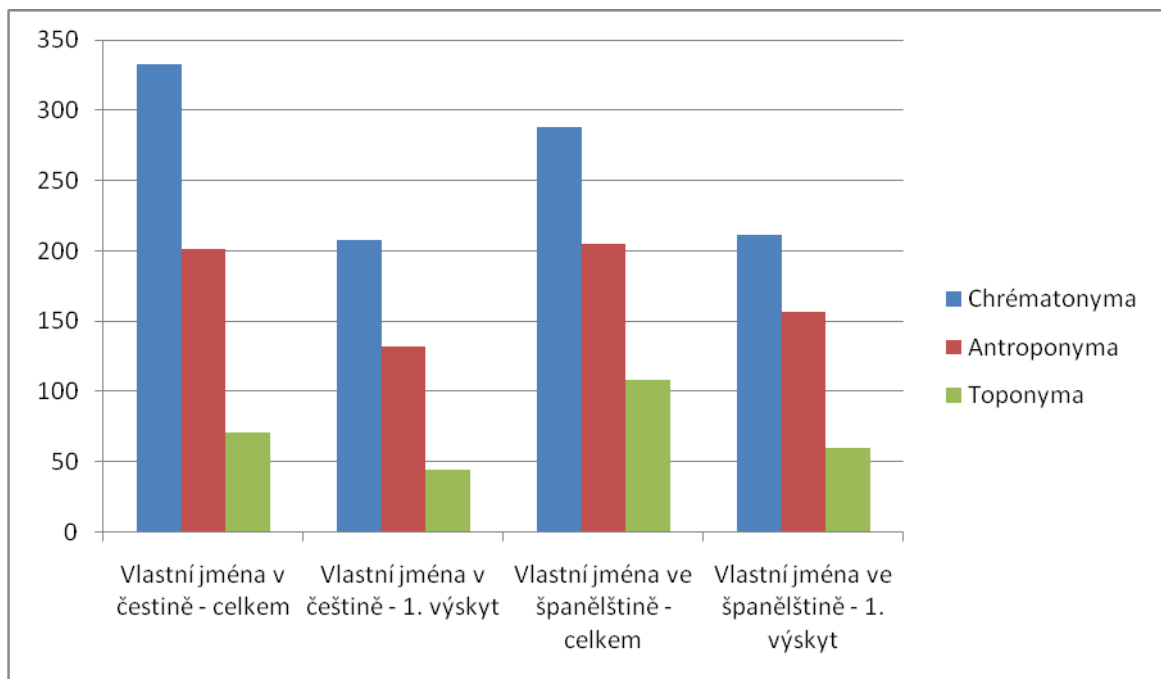
3.4. Výsledky

V obou vzorcích původních textů jsme našli téměř shodný počet výskytů vlastních jmen (605 v českých textech, 601 ve španělských textech). I poměry jednotlivých kategorií se shodovaly – nejvíce se v textech vyskytují chrématonyma (333 pro češtinu, 288 pro španělštinu), nejméně toponyma (71 v češtině, 108 ve španělštině). Antroponym byl v obou vzorcích téměř totožný počet (201 v češtině, 205 ve španělštině) (Graf 1). Vzhledem k charakteru daných textů se řada proprií několikrát opakovala; proto jsme pro srovnání spočítali v obou vzorcích pouze první výskyty daných vlastních jmen (případy, kdy se jednalo o různé varianty jednoho vlastního jména, jsme počítali jako jeden výskyt). I zde byla situace v obou jazycích podobná (Graf 2). V češtině tedy bylo nalezeno celkem 208 chrématonym, 132 antroponym a 44 toponym. Ve španělštině pak 211 chrématonym, 157 antroponym a 60 toponym.



o

Graf 1: Celkový výskyt vlastních jmen ve srovnávaných jazycích

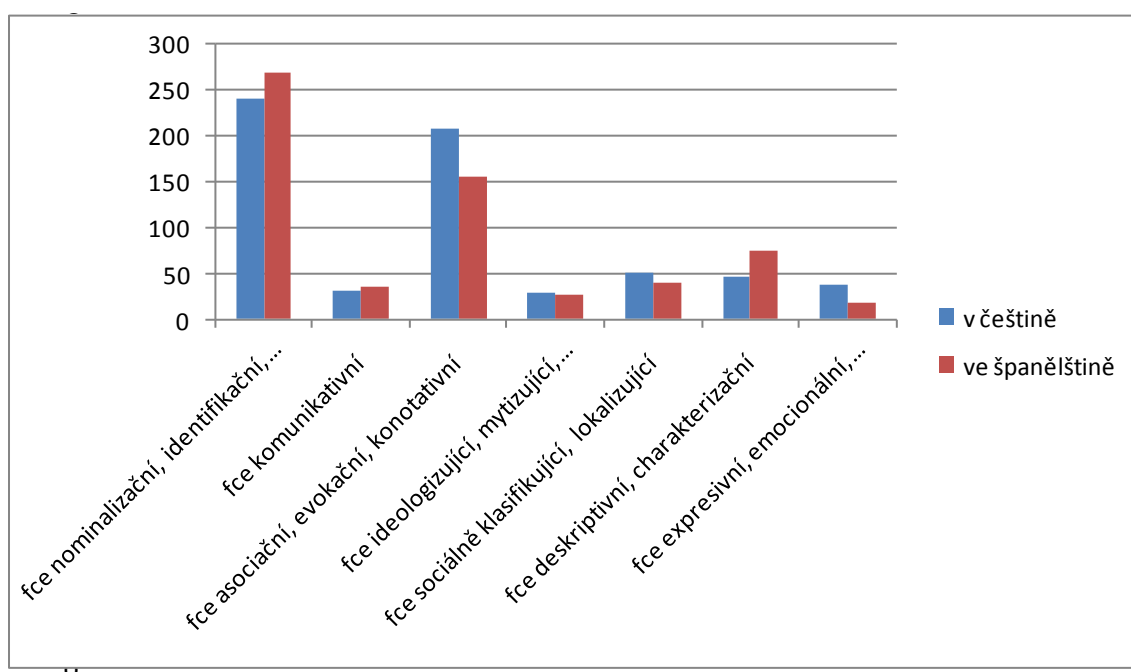


Graf 2: Celkový výskyt a první výskyt vlastních jmen ve srovnávaných textech

3.4.1. Funkce vlastních jmen v původních textech

Situace je v obou jazycích poměrně shodná. Jak jsme již uvedli, funkci nominalizační, identifikační, individualizační a diferenciací jsme brali jako danou u všech vlastních jmen. Vlastních jmen, která plní pouze tuto funkci, bylo o něco více ve španělštině (270, v češtině 240), což je zřejmě způsobeno rozdílným charakterem textů, rozdílným cílovým čtenářstvem a tím, že v českých textech se markantněji projevuje funkce přesvědčovací, což vede i k menší míře výskytu vlastních jmen, která mají čtenáře pouze informovat. Funkce komunikativní byla v češtině zastoupena ve 32 případech, ve španělštině ve 36 případech (situace je tedy v obou jazycích podobná; ačkoliv se liší co do skladby a charakteru jednotlivých případů). Funkce asociační, evokační a konotativní byla v češtině zastoupena ve více případech (207) než ve španělštině (156), což si vysvětlujeme vyšším výskytem chrématonym, často nesoucích asociační funkci, v českých textech. I funkce ideologizující, mytizující a honorifikující je zastoupena v přibližně stejném počtu případů (30 v češtině, 27 ve španělštině), i zde se však liší skladba a charakter jednotlivých případů. U funkce sociálně klasifikující, lokalizující jsme zaznamenali mírný rozdíl (52 zastoupení v češtině, 40 ve španělštině), což může být způsobeno tím, že v českých textech jsou často anoncovány akce zahraničního původu (filmy, zahraniční hudebníci), zatímco ve

španělských textech jsou anoncovány výhradně akce, které se týkají španělsky mluvících zemí. Poněkud markantnější rozdíly jsme zjistili u funkce deskriptivní, charakterizační a u funkce expresivní, emocionální, psychologické. U prvně jmenované funkce je zastoupení v češtině 47 případů, ve španělštině 76. To je pravděpodobně dáno vyšším výskytem charakterizačních názvů (zejména festivalů či přednášek, ale též institucí) ve španělských textech. Druhá jmenovaná funkce je naopak více zastoupena v češtině (39) než ve španělštině (19), což si vysvětlujeme větším zastoupením přesvědčovací funkce v českých textech a také tím, že jsou české texty méně „oficiální“ a určené jinému publiku než texty španělské. Získaná data jsme pro srovnání zapracovali do grafu 3.



Graf 3: Zastoupení funkcí vlastních jmen v českých a španělských textech

Pro zajímavost přikládáme též tabulky kombinací jednotlivých funkcí, které vlastní jména plní v každém jazyce, spolu s příkladem:

Funkce	Počet výskytů	Příklad
pouze nominalizační	240	<i>v České republice</i>
nominalizační a asociační	160	<i>Dům světla</i>
nominalizační a deskriptivní	36	<i>Pražský pivní festival</i>
nominalizační a lokalizační	55	<i>Hans Landa</i>

nominalizační a komunikativní	14	<i>FAMU</i>
nominalizační a expresivní	11	<i>Lulu</i>
nominalizační a honorifikující	12	<i>ve Dvořákově síni</i>
nominalizační, asociační a expresivní	19	<i>Hanebný pancharti</i>
nominalizační, asociační a komunikativní	13	<i>„Jaro“ Jaromír Telenský</i>
nominalizační, komunikativní, expresivní	13	<i>Plastici</i>
nominalizační, asociační a honorifikující	9	<i>Matahari</i>
nominalizační, asociační a deskriptivní	7	<i>Folkové Podvíní 2011</i>
nominalizační, deskriptivní a expresivní	5	<i>Proklouze</i>
nominalizační, honorifikující, deskriptivní	3	<i>Tesla Aréna</i>
nominalizační, honorifikující, expresivní	2	<i>Balbinova poetická hospůdka</i>
nominalizační, asociační a lokalizační	2	<i>MTV Europe</i>
nominalizační, deskriptivní, lokalizační	1	<i>Modřanský biograf</i>
nominalizační, honorifikující, komunikativní	1	<i>u Balbína</i>
nominalizační, deskriptivní, asociační, expresivní	1	<i>Vlada Napichovače</i>

Tabulka 1: Výskyt kombinací funkcí vlastních jmen v češtině

Funkce	Počet výskytů	Příklad
pouze nominalizační	270	<i>Europa</i>
nominalizační a asociační	133	<i>Cosmos</i>
nominalizační a deskriptivní	58	<i>el festival Nacional de Teatro Escolar en Español</i>
nominalizační a lokalizační	38	<i>Jan Budař</i>
nominalizační a komunikativní	24	<i>Don Plutarco</i>
nominalizační a honorifikující	17	<i>Instituto Cervantes</i>
nominalizační a expresivní	3	<i>La Shica</i>
nominalizační, deskriptivní a asociační	17	<i>Noche flamenca</i>
nominalizační, asociační a expresivní	10	<i>Daily Soundscapes</i>
nominalizační, asociační a komunikativní	8	<i>Vesmír (El Universo)</i>
nominalizační, asociační a honorifikující	5	<i>Capilla del Corpus Cristi</i>
nominalizační, deskriptivní a lokalizační	3	<i>Museo das Peregrinaciós e de Santiago</i>
nominalizační, honorifikující a lokalizační	3	<i>Institut Ramon Llull</i>
nominalizační, komunikativní a expresivní	3	<i>Vero „La India“</i>
nominalizační, komunikativní a honorifikující	2	<i>la Masaryk de Brno</i>
nominalizační, deskriptivní a honorifikující	2	<i>El Cuarteto Casals</i>
nominalizační, deskriptivní a komunikativní	1	<i>Superior de Economía de Praga</i>
nominalizační, deskriptivní a expresivní	1	<i>Los teatros en riesgo, en la ciudad contemporánea</i>
nominalizační, asociační, komunikativní a expresivní	1	<i>Perú bajo la piel (Peru pod kůží)</i>
nominalizační, asociační, komunikativní,	1	<i>Rey de la ópera</i>

expresivní a deskriptivní		
---------------------------	--	--

Tabulka 2: Výskyt kombinací funkcí vlastních jmen ve španělštině

Co se týče přechylování, z celkem 6 cizích ženských jmen (kdy šlo prokazatelně o jméno a příjmení zahraniční umělkyně či postavy v zahraničním filmu; nebrali jsme tedy v úvahu možné pseudonymy či přezdívky) byla příjmení přechýlena pouze ve dvou případech (*Jane Callahanová, Jean Hagenová*). V ostatních případech k přechýlení nedošlo (*Carmen Morejón, Anna Magnani* atd.)

3.4.2. Překladatelské strategie užití při převodu vlastních jmen

Z celkem 617 výskytů vlastních jmen (počítáme zde i případy, kdy se v překladovém textu objevilo vlastní jméno navíc oproti originálu) je vedle vynechání (166 výskytů), o němž již byla řeč, nejčastěji využívanou strategií výpůjčka (celkem 192 výskytů). To je dáno charakterem textů a vysokou koncentrací antroponym, u nichž se v dnešní době zpravidla vždy v překladu užívá původní podoba jména. Další často zastoupenou kategorií je potom kalk (123 výskytů), což si vysvětlujeme jednak tím, že překladatel je anonymní a často pod určitým časovým tlakem, proto nevymýšlí jiná řešení, než právě doslovné přeložení daného názvu; jednak také tím, že aby název neztratil informační hodnotu a plnil nominalizační a diferenciací funkci, musí být přeložen co nejpřesněji, a v neposlední řadě též tím, že se jedná o dvojjazyčné zrcadlové vydání, tudíž čtenáři, kteří ovládají oba jazyky, mají možnost okamžitého srovnání (a toho by si měl překladatel samozřejmě být vědom). Explicitaci jsme zaznamenali celkem v 59 případech, překlad jakožto strategie byl zastoupen ve 34 případech, substituce ve 30 případech, transkripce ve 26 případech (a jednalo se výhradně o toponyma) a generalizace v pouhých 5 případech. (Získaná data shrnujeme v Grafu 4 a pro srovnání též ve výšečovém Grafu 5 s uvedením procentuálního podílu).

Co se týče kombinací či variant jednotlivých strategií, zmíníme se o nich zvlášť v následujících kapitolách. Pro větší přehlednost též přikládáme tabulku s vypsanými výskytů kombinací a variant strategií, které jsme při analýze textů zaznamenali.



Graf 4: Počet výskytů jednotlivých překladatelských strategií



Graf 5: Počet výskytů překladatelských strategií (procentuální podíl: Výpůjčka 30%, Vynechání 26%, Kalk 19%, Explicitace 9%, Překlad 5%, Substituce 5%, Transkripce 4%, Generalizace 1%).

Strategie	Počet výskytů	Příklad
překlad	27	<i>Los elefantes nunca olvidan – Paměť jako slon</i>
překlad + explicitace	5	<i>La mosca blanca – Bílá vrána (La mosca blanca)</i>
překlad + rozdílné pravopisné	1	<i>fiesta de la sangria – Sangría párty</i>

konvence		
překlad + významový posun	1	<i>Los Caminos de Santiago en el Camino de Santiago – Stezky Svatojakubské cesty</i>
kalk	91	<i>Celda 211 – Cela 211</i>
kalk + rozdílné pravopisné konvence	17	<i>la Embajada de España – španělské velvyslanectví</i>
kalk + rozdílné pravopisné konvence + explicitace	2	<i>el Bicentenario de la Independencia – 200. výročí nezávislosti Venezuely</i>
kalk + rozdílné pravopisné konvence + výpůjčka	1	<i>Primer Premio del Certamen de Solos de 11MASDANZA - první cenu na soutěži pro sólisty 11MASDANZA</i>
kalk + ztráta explicitace	4	<i>el monasterio de Strahov de Praga – ve Strahovském klášteře</i>
kalk + explicitace	6	<i>la Palacký de Olomouc – Univerzita Palackého v Olomouci</i>
kalk zkratkou	2	<i>de la Cuadrienal de arquitectura teatral y escenografía de Praga - na minulém ročníku PQ</i>
výpůjčka	183	<i>Adán Sánchez – Adán Sánchez; Cádiz – Cádiz</i>
výpůjčka + oprava pravopisu	3	<i>Pavel Lhotsky – Pavel Lhotský</i>
výpůjčka + gramatická úprava	1	<i>Radioateliér de ČRo – Vltava – Radioateliér ČRo – Vltava</i>
výpůjčka + ztráta explicitace	1	<i>Vesmír (El Universo) – Vesmír</i>
výpůjčka včetně oslovení	2	<i>don Plutarco – don Plutarco</i>
výpůjčka + explicitace	1	<i>Àngels Margarit – slavná španělská choreografka Àngels Margarit</i>
transkripce	25	<i>Estambul – Istanbul</i>
transkripce + explicitace	1	<i>en las Canarias – na Kanárských ostrovech</i>
substituce	14	<i>Bélgica - Belgie</i>
substituce ekvivalentním propriem jiného typu	3	<i>Latinoamérica – Střední a Jižní Amerika</i>
substituce propria adjektivem	4	<i>de Brno – v brněnském</i>
substituce propria adjektivem + explicitace	2	<i>en Praga – na svém pražském koncertu</i>
substituce adjektiva propriem	7	<i>lacionamericanos – v Latinské Americe</i>
substituce kulturním ekvivalentem	1	<i>Ingeniería Electrónica – vysokou školu elektronickou</i>
generalizace	5	<i>La Perrera – snímek</i>
explicitace	19	<i>Anthropos Ed. – v renomovaném nakladatelství Anthropos</i>
ztráta explicitace	9	<i>el actor Miroslav Táborský – Miroslav Táborský</i>
explicitace z důvodu koheze	2	<i>el artista – Díaz</i>
explicitace + významový posun	1	<i>el Camino de Santiago – cesty vedoucí do Santiago de Compostela</i>

explicitace – doplnění zcela nové informace	5	... – <i>Garamond</i> , přel. Jana Novotná
explicitace apelativa propriem	5	<i>Una ocasión excepcional – Díky United Islands</i>
explicitace zkratkou	1	<i>en el país – v ČR</i>
vynechání	166	<i>Con la participación de la Asociación Luces de Bohemia – ...</i>

Tabulka 3: Výskyt kombinací a variant překladatelských strategií

3.4.2.1. Překlad

Překlad v pravém slova smyslu jsme z celkových 34 výskytů zaznamenali ve 27 případech; jednalo se zde zejména o názvy filmů, knih a některých divadelních představení (např. *Entre la palabra, el sonido y el movimiento – Slovem-hudbou-pohybem*). Překladatel se tedy vždy snažil zachovat funkci, kterou měl název v originále. V jednom případě se mu to však nepovedlo a došlo k významovému posunu (*Los Caminos de Santiago en el Camino de Santiago – Stezky Svatojakubské cesty*). Zaznamenali jsme též 5 výskytů kombinace překladu a explicitace (formou uvedení původního názvu v závorce za jménem: *Vrátila se jednou v noci (Volvió una noche)*) a jeden případ překladu s rozdílnými pravopisnými konvencemi (*fiesta de la sangria – Sangría pártý*: překladatel zde zjevně považoval událost za význačnou a použil tedy velké počáteční písmeno).

3.4.2.2. Kalk

V překladu jsme našli celkem 123 výskytů strategie kalkování. Z toho v 91 případech se jednalo pouze o kalk; v 19 případech o kalk s rozdílnými pravopisnými konvencemi psaní počátečního písmena (např. *el Gobierno de España – španělská vláda*) a z toho ještě ve dvou případech s explicitací (*Bicentenario de la Independencia – 200. výročí nezávislosti Venezuely*); dále v 6 případech se jednalo o kombinaci kalku a explicitace (*la Masaryk de Brno – Masarykova univerzita v Brně*); ve 4 případech došlo u kalku ke ztrátě explicitace (*Universidad de Berna, Suiza – Bernská univerzita*) a dále jsme zaznamenali jeden případ kombinace kalku s rozdílnými pravopisnými konvencemi a výpůjčky (*Primer Premio del Certamen de Solos de IIMASDANZA - první cenu na soutěži pro sólisty IIMASDANZA*) a dva případy kalku za použití zkratky (*de la Unión Europea – EU*).

3.4.2.3. Výpůjčka

Strategie výpůjčka se v našich textech vyskytla v celkem 192 případech. Jeden z těchto případů jsme již zmínili v kombinaci s kalkováním. Výpůjčka v pravém slova smyslu byla zaznamenána ve 183 případech; dále jsme našli 3 případy, kdy byla využita výpůjčka a opraven pravopis (tyto případy tedy nepovažujeme za transkripci: např. *Ceské Budejovice – České Budějovice*); ve 2 případech zahrnovala výpůjčka i španělské oslovovací *don* (*don Plutarco* – pravděpodobně jednak pro zachování komunikativní funkce jména (prokázání úcty; daná postava je ve filmu starší, vážený pán), jednak proto, aby jméno na čtenáře působilo „cize“ – v překladu se zde tedy přidává funkce sociálně klasifikující a lokalizující); a nakonec jsme našli po jednom případě výpůjčky a gramatické úpravy (*Radioateliér de ČRo – Vltava – Radioateliér ČRo – Vltava*), výpůjčky a ztráty explicitace (*Vesmír (El Universo) – Vesmír*) a výpůjčky spojené s explicitací (*Ángels Margarit – slavná španělská choreografka Ángels Margarit*). Je zde ovšem nutno poznamenat, že v některých případech došlo k výpůjčce u vlastních jmen, které jsou již ve španělském originálu ve třetím jazyce (např. v galicijštině: *Museo das Peregrinaciós e de Santiago*, či v katalánštině: *La Fura del Baus* – tyto jazyky jsou pro španělsky mluvící čtenáře zpravidla srozumitelné a je tedy možné ponechat propria v původní podobě; k výpůjčkám též docházelo u anglických proprií, např. *Daily Soundscapes* apod.), tím byla zachována jejich sociálně klasifikující a lokalizující funkce).

Co se týče přechylování, z 18 výskytů cizích ženských jmen (tedy tam, kde se jednalo o křestní jméno a příjmení, uvedení pouze křestního jména jsme zde nebrali v úvahu), které se objevují v překladových textech (tedy nepodlehla strategii vynechání), bylo přechýleno pouze jedno (*Esmeralda Elizaldeová*); všechna ostatní zůstala v nepřechýlené podobě (*Paola Requena, Concha Jerez, Estrella Morente* apod.).

3.4.2.4. Substitute

Substituci jsme zaznamenali v celkem 30 případech. V 17 případech šlo o substituci ekvivalentním propriem (např. *Viena – Vídeň*), přičemž ve 3 případech z tohoto počtu šlo o nahrazení ekvivalentním propriem jiného typu (např. *el Reino Unido – Velká Británie*). Substituci kulturním ekvivalentem jsme zaznamenali pouze v jednom případě (*es graduado en Ingeniería Electrónica – vystudoval vysokou školu*

elektronickou). V 7 případech došlo ke změně slovního druhu z adjektiva na substantivum (např. *guitarrista malagueño – ...původem z Málagy*), v 6 případech ke změně opačné (*el mes de la cultura española en Praga y Olomouc – pražského a olomouckého Měsíce španělské kultury*), ve dvou z těchto případů se pak přidala explicitace (*en España – ve španělské vesničce*).

3.4.2.5. Explicitace

Jak jsme již předeslali, explicitace byla v našich textech zastoupena v celkem 59 případech. O některých z nich jsme se již zmínili v kombinaci s jinými strategiemi. Explicitaci v pravém slova smyslu, tedy zachování propria a doplnění informace, jsme zaznamenali ve 20 případech (např. *La Quadrilla – soubor La Quadrilla*; v jednom případě došlo explicitací k významovému posunu *del Camino de Santiago – cesty vedoucí do Santiaga de Compostela*), ztrátu explicitace jsme (vedle již dříve uvedených 5 případů v kombinaci s kalkem a výpůjčkou) zaznamenali v 9 případech (např. *el Palacio Imperial de Hofburg – na Hofburgu*); doplnění zcela nové informace, která v originálním textu není obsažena, jsme našli v 5 případech (některé jsme jich již zmínili: např. doplnění informace o vydavatelství a překladatelce knihy *Garamond, přel. Jana Novotná*), v 5 případech došlo k nahrazení apelativního výrazu odpovídajícím propriem (tedy svým způsobem ke konkretizaci: *Una ocasión excepcional – Díky United Islands*). K explicitaci z kohezních důvodů došlo ve 2 případech (např. *el artista – Díaz*) a v jednom případě jsme se setkali i s explicitací zkratkou (*en el país – v ČR*).

U explicitace zpravidla pochopitelně šlo o kombinaci s jinou strategií, pokud bylo proprium zachováno: obvykle se jednalo o výpůjčku; kterou jsme však již v našich výzkumech nezohledňovali, pouze v případě *Àngels Margarit – slavná španělská choreografka Àngels Margarit*, kdy se jedná o výpůjčku včetně zachování grafému À, jež je pro češtinu cizí.

Nižší výskyt strategie explicitace, než jsme očekávali, si vysvětlujeme zejména prostorovým omezením (překladatel tedy nesmí text překladu příliš „prodlužovat“ a proto se často explicitace vzdá; také je možné, že u cílových čtenářů, tj. lidí, kteří se zajímají o kulturu španělsky mluvících zemí, očekává určitou předchozí znalost některých reálií).

3.4.2.6. Transkripce a generalizace

Strategie transkripce a generalizace byly v našich textech zastoupeny nejméně. Transkripci jsme zaznamenali ve 26 případech a ve všech se jednalo o toponyma (*Italia – Itálie, Praga – Praha* apod.), v jednom z těchto případů došlo též k explicitaci (*en las Canarias – na Kanárských ostrovech*). Generalizaci jsme zaznamenali v 5 případech (např. *La Perrera – Snímek, Miniatura – Představení*). Domníváme se, že tato strategie je v daných textech využívána jen zřídka proto, že jejich úkolem je především informovat a přesvědčit, a opakování názvu v textu přispívá k dosažení těchto cílů.

3.4.2.7. Vynechání

Strategie vynechání byla v našich textech zaznamenána v celkem 166 případech (z nichž ve 48 šlo o vynechání nadpisu, viz níže). Nejčastěji byla vynechávána antroponyma, tj. jména autorů filmů a hudebních skladeb či účastníků přednášek, jež by i v překladu zůstala v původní podobě a v zrcadlovém vydání je tudíž jejich opakování zbytečné; navíc se zde připojuje faktor omezení místa. V další řadě případů šlo o vynechání údaje o místě konání akce, který byl beztak z informativních důvodů uveden v původní české podobě (např. *Praha, Josefská 6; Divadlo Barka, Brno*). V některých případech byly ovšem vynechány názvy filmů či divadelních představení, které v původních textech plnily funkci asociační, evokační a konotativní; jejich nepřevedením se tedy tato funkce v českém překladu ztrácí (např. *El Verdugo – „Kat“*, *No quiero morir – „Nechci zemřít“* atd.). V několika případech též došlo k vynechání toponyma (např. *Ecuador, México*); tato toponyma jsou ale podle nás českým čtenářům srozumitelná i v původní podobě a jejich nominalizační a identifikační funkce se tudíž neztrácí.

3.4.2.8. Nadpisy

Jak jsme již uvedli, nadpisy a podnadpisy v našich textech často nejsou přeloženy, což je dáno tím, že se jedná o zrcadlové vydání, kdy jsou obě jazykové verze uveřejněny souběžně vedle sebe, a tudíž některé nadpisy není třeba překládat (jména umělců či názvy událostí, u nichž by se beztak jednalo o výpůjčku).

Celkem jsme v našich textech našli 95 nadpisů a podnadpisů, z nichž 48 bylo v českém překladu vynecháno (např. *Carlos Be, Daily Soundscapes*), u 21 byl jako

překladatelská strategie využít kalk (např. *Mes de la Cultura Española – Měsíc španělské kultury*), u 19 překlad (např. *Los elefantes nunca olvidan – Paměť jako slon*), u 4 výpůjčka (*David Tartakover – David Tartakover*) a u 1 explicitace (v podnadpisu *la Corona de Aragón – v češtině v zemích Aragonské koruny*). Zaznamenali jsme rovněž 2 případy, kdy ve španělštině název chyběl a v češtině byl doplněn (např. *Barevná devítka*).

Ovšem u 21 případů z celkových 48 vynechaných máme pocit, že by do češtiny měly být převedeny: jedná se především o názvy filmů či přednášek; např. filmy *Florentino y el diablo* („Florentino a ďábel“), *El telón de azúcar* („Cukrová opona“) či přednáška *El imaginario cultural de la nodriza en España* („Kulturní pojetí kojné ve Španělsku“). Domníváme se, že nepřevedením těchto názvů do češtiny je český čtenář ochuzen nejen o podstatné informace, ale též o konotace a asociace (neboť se zde ztrácí asociační, evokační a konotativní funkce, kterou daná propria nesou, v některých případech se můžou ztrácet i funkce další, např. funkce komunikativní či deskriptivní), které by v něm tyto názvy mohly vzbuzovat a tím jej na danou událost nalákat.

4. Závěr

Při zpracovávání práce jsme se nejprve zaměřili na prozkoumání teoretických východisek dané problematiky v češtině a ve španělštině, a to jak z hlediska všeobecného zkoumání vlastních jmen, tak z hlediska vlastních jmen v překladu.

Zaujalo nás, že i když jsou definice a dělení vlastních jmen v češtině a ve španělštině do značné míry shodné, španělští autoři zpravidla nevyčleňují kategorii chrématonym jako takovou: proto jsme i při analýze španělských textů používali model český, tj. dělení na antroponyma, toponyma a chrématonyma. Podobně jsme též zaznamenali, že ve španělském prostředí dosud nebyl podán výčet či definice funkcí vlastních jmen (na rozdíl od češtiny, kde k tomu již došlo, ačkoliv se nejedná o výčet a definici úplnou a vyčerpávající). Proto jsme při analýze španělských textů rovněž postupovali podle klasifikace funkcí vlastních jmen navržené českou onomastikou.

Co se týče překladu vlastních jmen, zjistili jsme, že ačkoli se jím autoři v českém i španělském prostředí zabývají poměrně obsáhle, soustředí se zpravidla na antroponyma a toponyma; překladu chrématonym se dosud žádná publikace do hloubky nevěnovala (s výjimkou překladu titulů literárních děl, jímž se někteří autoři již zabývali). Mezi nejdůležitější faktory, ovlivňující nakládání s vlastními jmény v překladu, zařazují autoři především dobově podmíněné specifické konvence (do jaké míry, v jaké době a v jaké podobě se vlastní jméno v cílovém jazyce vžilo, frekvence jeho užívání, jak silná je tendence k počešťování či pošpanělšťování jmen apod.), dále funkci textu a žánr, vztah pracovních jazyků (v češtině např. k překladu přispívá její flexivní charakter; ve španělštině má vliv např. výslovnost cizích vlastních jmen) či sociolingvistické aspekty (např. změny společenské situace, které mohou vést ke změnám toponym z hlediska jejich honorifikující funkce).

Mezi hlavní překladatelské strategie užívané při převodu proprií řadí autoři zpravidla kalkování, výpůjčku, transkripci, substituci, explicitaci, generalizaci a vynechání.

Výzkum jsme provedli na publicistických textech, konkrétně na anotacích z kulturních průvodců v češtině a ve španělštině. Zjistili jsme, že v českých anotacích je více zastoupena funkce přesvědčovací, což se projevuje zejména výraznějším využitím hodnotících a expresivních slov již v nadpisech (ve španělských anotacích

měly naproti tomu nadpisy především funkci informativní) a též expresivnějším vyjadřováním postojů autora. Je to pravděpodobně dáno tím, že jsou české texty určeny jinému publiku než texty španělské.

Co se týče výskytu vlastních jmen, byly poměry v obou jazycích stejné, nicméně v češtině jsme našli více chrématonym než ve španělštině a naproti tomu ve španělštině se vyskytovalo více toponym, což je nejspíše dáno tím, že ve španělských textech je často potřeba uvést, odkud pochází daný umělec či v jakém městě se daná událost koná (české texty anoncují pouze události, které se konají v Praze, což není potřeba zdůrazňovat). V obou jazycích též u vlastních jmen vedle funkce nominalizační, individualizační, identifikační a diferenciací převažovala funkce asociační, evokační a konotativní, což si vysvětlujeme vysokým výskytem chrématonym v tomto typu textů. Situace se v obou jazycích lišila především v případě funkce deskriptivní a charakterizační (větší výskyt ve španělštině, dáno pravděpodobně větší mírou anotací k přednáškám a festivalům, jejichž názvy jsou do velké míry deskriptivní) a funkce expresivní, emocionální a psychologické (větší výskyt v češtině, způsobený tím, že jsou české texty určeny mladšímu publiku, a proto autoři často užívají hypokoristik či diminutiv, utvořených i z vlastních jmen).

Při analýze překladových textů jsme museli především brát v úvahu to, že se jedná o dvojjazyčné zrcadlové vydání; z toho vyplývá, že jsou často v překladu vynechávána vlastní jména, která by zůstala v původní podobě, a tudíž by se opakovala; dále také to, že čtenáři, ovládající oba jazyky, mají možnost okamžitého srovnání obou jazykových verzí (což může překladatele vést k větší doslovnosti a užšího dodržování struktury originálu). Zjistili jsme též, že vzhledem k prostorovému omezení (obě jazykové verze se musí vejít na jednu stránku, popř. dvoustránku) je někdy potřeba překlad do češtiny více kondenzovat.

Pro analýzu nakládání s vlastními jmény v překladu našich textů ze španělštiny do češtiny jsme si zvolili vlastní soubor překladatelských strategií: vycházeli jsme z dostupných prací a ke strategiím, navrhovaným jejich autory, jsme doplnili vlastní strategie či jejich varianty podle toho, jaké způsoby převodu vlastních jmen jsme v překladových textech zaznamenali.

Po pečlivém prozkoumání a analýze vlastních jmen a jejich převodu do české jazykové verze jsme dospěli k závěru, že nejčastěji zastoupenou strategií je výpůjčka, tedy ponechání propria v původní podobě (celkový podíl 30%). Tato strategie se pak

týká především antroponym, dále toponym, jež se v češtině i ve španělštině používají ve stejné podobě, ale také názvů některých institucí či událostí, které byly v původním španělském textu ve třetím jazyce (v galicijštině, katalánštině, francouzštině či v angličtině).

Druhou nejpočetnější strategií je potom vynechání (celkem ve 26% případech), o němž jsme se již zmínili a jež je dle našeho názoru charakteristické pro toto zrcadlové vydání. Třetí nejvíce zastoupenou strategií pak bylo kalkování (v 19% případech), což bude též podmíněno faktem, že se jedná o zrcadlové vydání, dále tím, že řada jmen např. institucí je do češtiny oficiálně převedena právě kalkem, a v neposlední řadě i tím, že překladatel je pravděpodobně pod časovým tlakem a proto se zpravidla uchýlí k doslovnému překladu.

Dále nás zajímala explicitace jakožto překladatelská univerzálie. Strategie explicitace však v našich textech nebyla zastoupena v takovém počtu, v jakém bychom čekali (pouze v 9% případech), což může být způsobeno již zmíněným prostorovým omezením a nutností překladový text kondenzovat či zkrátit. Naopak jsme zaznamenali několik případů, kdy došlo ke ztrátě explicitace: vzhledem k tomu, že se často jedná o události, konané v České republice, je řada jmen českým čtenářům známá a vysvětlivka u daného jména, která byla pro španělské čtenáře relevantní, tedy v českém textu není potřeba. Všimli jsme si též případů, kdy je v češtině potřeba explicitovat v místě, kde si španělština vystačí s deiktickým odkazováním pomocí spojení určitého členu a apelativa; ani těchto případů jsme však nezaznamenali mnoho (což může být vysvětleno tím, že se jedná o krátké texty, v nichž není nutno tak často odkazovat v zájmu koheze a zabránění repetitivnosti).

Strategie překlad, substituce a transkripce byly zastoupeny méně (překlad a substituce v 5% případech, transkripce ve 4%). Substituce a transkripce jsou strategie typické zejména pro toponyma, což se v našich textech potvrdilo. U substituce jsme též zjistili tendenci převádět adjektivum, utvořené z vlastního jména, do češtiny právě daným vlastním jménem; domníváme se, že se tak děje především ze slovtvorných důvodů (např. *malagueño* – z *Málagy*, ne *malagský/malažský*, podobně *bilbaino* – z *Bilbaa* a ne *bilbajský*; překladatel se pravděpodobně domníval, že by adjektivní tvar byl již příliš vzdálen původní podobě jména a mohl by tak ztěžovat porozumění). Nejméně je v našich textech zastoupena strategie generalizace, pravděpodobně též proto, že se jedná o krátké texty s informativní a přesvědčovací funkcí, v nichž není

třeba vyhýbat se repetitivnosti, a spíše je potřeba zachovat informaci (tudíž uvést celý název).

U některých strategií (především u kalku, ale rovněž u překladu) jsme též zaznamenali rozdílné pravopisné konvence v obou jazycích. Ve španělštině je totiž zvykem psát některá propria (názvy institucí, tituly či význačné události) z důvodu úcty s velkým počátečním písmenem; v češtině tomu tak zpravidla není, proto byla tato propria obvykle uváděna ve shodě s českými pravidly pravopisu s malým počátečním písmenem. Někdy si ovšem ani překladatel zjevně nebyl těmito pravidly jist (nebo přikládal danému jevu větší důležitost), proto se např. *Embajada de España* v překladu objevuje jako *španělské velvyslanectví*, *Španělské velvyslanectví* i *Velvyslanectví Španělska*.

Celkově tedy byla většina funkcí vlastních jmen v překladu zachována, s výjimkou funkcí, které se ztratily vlivem využití strategie vynechání (především u názvů filmů, divadelních her či přednášek, u nichž se ztrácí funkce asociační, evokační a konotativní a v některých případech i funkce deskriptivní a charakterizační).

Poslední oblastí, která nás při výzkumu zajímala, bylo přechylování ženských příjmení. V našich textech jsme zjistili jednoznačnou tendenci k nepřechylování (v překladových textech bylo přechýleno pouze jedno jméno z celkových osmnácti; i v původních českých textech byla přechýlená příjmení v menšině – 2 z celkových 6). Do jaké míry je ale tato tendence platná pro celý český jazyk a veškerou překladovou tvorbu si však netroufáme určit.

Samozřejmě jsme si vědomi metodologických problémů, vyplývajících z toho, že jsme se při našem výzkumu zaměřili pouze na jeden typ textů, který má svá výrazná specifika, a byli jsme schopni zpracovat jen relativně malý vzorek. K tomu, aby bylo dosaženo průkaznějších výsledků, by bylo potřeba výzkum rozšířit na další funkční styly, textové typy a žánry a samozřejmě pracovat s většími vzorky, ze kterých by bylo získáno větší množství excerpt. Jsme si také vědomi toho, že určování funkcí vlastních jmen i strategií, užitých při jejich převodu, může být do značné míry subjektivní pro každého jedince, a proto i při našem výzkumu působil lidský faktor, který mohl vést k některým nepřesnostem. Translatologie však není exaktní vědou, a proto doufáme, že ačkoli výsledky našeho výzkumu nejsou zcela směrodatné, bude naše snaha pro danou problematiku přínosná.

5. Bibliografie

5.1. Primární literatura

Programa cultural, Jaro/primavera 04, 05, 06 '11. (2011) Praha: Instituto Cervantes. 1-67

Programa cultural, Léto/verano, 07, 08, 09 '11. (2011) Praha: Instituto Cervantes. 2-21

Houser, č. 1115, 14.4.-20.4. (2011). Praha: Grand Princ. 4-7

Houser, č. 1119, 12.5.-18.5. (2011). Praha: Grand Princ. 4-7

Houser, č. 1122, 2.6.-8.6. (2011). Praha: Grand Princ. 4-7

5.2. Sekundární literatura

BÁEZ SAN JOSÉ, V., DUBSKÝ, J., KRÁLOVÁ, J. (1999): *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus.

BENITO, Á. (2001): *Diccionario de periodismo*. Madrid: Acento.

BOSQUE, I., DEMONTE, V. (2000): *Gramática Descriptiva de la Lengua Española; Volumen 1: Sintaxis básica de las clases de palabras*. Madrid: Espasa Calpe.

CUÉLLAR LÁZARO, C. (2004): *Estado actual de la investigación en Traducción Onomástica*. [online: dostupné z [www: http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/89/pyc898_es.htm](http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/89/pyc898_es.htm) 4.12.2010]

ČECHOVÁ, M. a kol. (2000): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství.

ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. (2003): *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství.

ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F., KRAUS, J., SVOBODOVÁ, I. (1996): *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha: Academia.

DANEŠ, F. (1979): Postoje a hodnotící kritéria pro kodifikaci. IN: *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Praha: Academia. 79-91

FRANCO AIXELÁ, J. (2000): *La traducción condicionada de los nombres propios*. Salamanca: Almar.

KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (Eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z. (Eds.) (2003): *Průruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KNAPPOVÁ, M. (1967): Začleňování cizojazyčných názvů ulic a náměstí do českých textů. IN: *Naše řeč* 50, 1. 12-22
- KNAPPOVÁ, M. (1983): K překládání osobních jmen. IN: *Naše řeč* 66, 4. 169-173
- KNAPPOVÁ, M. (1992): K funkčnímu pojetí vlastních jmen. IN: *Slovo a slovesnost* 53. 211-214
- KNAPPOVÁ, M. (1995): Obchodní jméno jako fenomén onomaziologický a funkční. IN: *Slovo a slovesnost* 56. 276-284
- KNITTLOVÁ, D. a kol. (2010): *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- KRÁLOVÁ, J. (1994): K otázce vlivu překladu na vyjadřování textové koheze v českých textech. IN: *Naše řeč* 77, 4. 186-190
- KRÁLOVÁ, J. (2008): Proper names in inter-cultural communication: from prescription to description. IN: Králová, J., Jettmarová, Z.: IN: *Tradition versus modernity. From the classic period of the Prague School to translation studies at the beginning of the 21st century*. Praha: Univerzita Karlova v Praze a vydavatelství TOGGA.
- KUFNEROVÁ, Z. (1994): Co s titulem literárního díla. IN: *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H.
- LEVÝ, J. (1998): *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, J. (2003): *Diccionario de redacción y estilo*. Madrid: Pirámide.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, J. (2007): *Diccionario de uso de las mayúsculas y minúsculas*. Gijón: Ediciones Trea.
- MOYA JIMÉNEZ, V. (2000): *La traducción de los nombres propios*. Madrid: Catedra.
- MOUGOYANNI, CH. (2001): Antroponimia y toponimia: estrategias de traducción. IN: *Folia translatoologica*. Praha. 44-60
- NEWMARK, P. (1988): *A Textbook of Translation*. New York: Prentice-Hall.
- Nueva Gramática de la Lengua Española; Morfología, Sintaxis I.* (2009). Madrid: Real Academia Española a Espasa Libros.

Ortografía de la lengua española (2010). Madrid: Real Academia Española a Espasa Libros.

Pravidla českého pravopisu (2010). Praha: Academia.

RABADÁN, R. (1991): *Equivalencia y traducción*. León: Universidad de León.

SÁNCHEZ LOBATO, J. (2006): *Saber escribir*. Madrid: Instituto Cervantes a Santillana Ediciones Generales.

SHAKESPEARE, W. (1983): *Tragédie*. Překl. E. A. Saudek. Praha: Odeon. s. 41

STRAKOVÁ, V. (1994): Překládání a vlastní jména. IN: *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H.

ŠRÁMEK, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.

5.3. Slovníky

Slovník Real Academia Española. [online, webová stránka <http://www.rae.es>]

Slovník spisovné češtiny. (2005). Praha: Academia.

5.4. Internetové zdroje

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Anotace> [online, 3.7.2011]

http://vydavatelstvi.vscht.cz/knihy/uid_es-005/hesla/anotace.html [online, 3.7.2011]

<http://es.wikipedia.org/wiki/Sinopsis> [online, 21.8.2011]

6. Seznam příloh

Příloha A – kopie původních českých textů

Příloha B – kopie původních španělských a překladových textů (zrcadlové vydání)

Příloha C – analyzovaná excerpta z českých textů

Příloha D – analyzovaná excerpta ze španělských textů

Příloha E – analyzovaná excerpta z překladových textů